

Rapport 2026:6

Att leva som andra

Kartläggning och analys av samlokalisering
av gruppboheter enligt LSS

► vård- och
omsorgsanalys

Vård- och omsorgsanalys publikationer

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys produkter redovisas i olika serier. Analyser, slutsatser och rekommendationer publiceras i rapporter i myndighetens rapportserie. Rapporter beslutas av myndighetens styrelse. Promemorior, metodresonemang och liknande material som utgör underlag eller stöd för myndighetens rapporter samlas i myndighetens serie för promemorior. Promemorior beslutas av myndighetens generaldirektör.

Citera gärna ur Myndigheten för vård- och omsorgsanalys publikationer, men ange alltid källa.

Publikationen finns att hämta eller läsa på www.vardanalys.se.

© Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Omslagsbild: Vård- och omsorgsanalys och Adobe Firefly.

ISBN: 978-91-89933-51-4.

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Det är relativt vanligt att gruppbestäder samlokaliseras	5
Den genomsnittliga gruppbestaden har sex platser	5
Centrala lägen är vanligast	5
Flera faktorer påverkar beslut om att samlokalisera gruppbestäder	6
Samlokalisering kan vara negativt i sig, men det finns också positiva aspekter	6
Våra rekommendationer	6
1 Inledning	8
1.1 Vi kartlägger och analyserar samlokalisering och utformning av gruppbestäder	8
1.2 Gruppbestad ska ge personer med funktionsnedsättning mer självständighet.....	9
1.3 Ramverk för att analysera samlokalisering	10
1.4 Så har vi genomfört uppdraget	12
1.5 Rapportens disposition	15
2 Från institutioner till rätten att bo och leva som andra	16
2.1 Synen på institutionsboenden förändrades successivt.....	16
2.2 Sverige ska förverkliga bestämmelserna i funktionsrättskonventionen	17
2.3 Bostad med särskild service för vuxna är en insats enligt LSS.....	18
2.4 Kommunerna kan inte möta behovet av bostad med särskild service.....	19
3 Att ha sitt hem i en gruppbestad	21
3.1 Gruppbestaden är den enskildes hem	21
3.2 De flesta har svårt att reflektera över samlokalisering	22
3.3 Bristen på gruppbestäder gör det svårt att välja.....	23
3.4 Fördelar med att ha daglig verksamhet nära sin gruppbestad	23
3.5 Vissa svårigheter att få kontakt med personer att intervjua	23
4 Samlokalisering och utformning av gruppbestäder	25
4.1 Vi har kartlagt gruppbestädernas lokalisering utifrån deras adresser.....	25
4.2 En av fyra gruppbestäder har en annan verksamhet inom 50 meter.....	25
4.3 Gruppbestäder är framförallt samlokaliserade med <i>en</i> annan verksamhet	31
4.4 Utformning och planering av gruppbestäder	34
4.5 Var gruppbestäder ligger påverkar möjligheten att leva som andra	37

5	Anledningar till samlokalisering	41
5.1	Brist på gruppbo­städer kan göra att kommu­ner väljer att samlokalisera	41
5.2	Kommuner har svårt att rekrytera personal.....	42
5.3	Kommuner kan ha svårt att hitta lämpliga tomter för att bygga nya gruppbo­städer.....	43
5.4	Samlokalisering möter behov hos vissa personer	43
5.5	Kommunerna kan behöva stöd för att planera och utforma gruppbo­städer i enlighet med intentionerna i LSS.....	44
6	Konsekvenser för personernas möjlighet att leva som andra.....	45
6.1	Samlokalisering kan vara negativt, men ofta i kombination med andra faktorer ...	45
6.2	Samlokalisering behöver inte alltid vara negativt	47
6.3	Storlek, bemanning och arbetssätt påverkar hur personerna har det i sin bostad	48
7	Slutsatser och rekommendationer	51
7.1	Samlokalisering är relativt vanligt förekommande	51
7.2	Brist på gruppbo­städer och personal kan bidra till samlokalisering.....	52
7.3	Samlokalisering får inte leda till att syftet med LSS inte uppnås	52
7.4	Den genomsnittliga gruppbo­staden har sex platser	53
7.5	De flesta gruppbo­städer ligger inte avskilt	53
7.6	Det är viktigt att involvera personer i målgruppen	53
7.7	Samlokalisering kan vara ett problem i sig men behöver inte alltid vara negativt.....	54
7.8	Det finns kunskapsluckor kring lev­nadsförhållanden för personer med funktions­nedsättning	54
7.9	Rekommendationer	55
	Referenser	57
	Bilaga 1. Metod.....	59
	Registerstudie	59
	Intervjuer	62
	Så har vi genomfört analysen av konsekvenser	64
	Beslut	66

Förord

Det var inte många decennier sedan som många personer med funktionsnedsättning levde sina liv på statliga institutioner som var avskilda från resten av samhället. Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS infördes som rättighetslagstiftning 1994 med syftet att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra och ha goda levnadsvillkor. Det innebär bland annat rätten till en bostad som verkligen är ett hem.

Gruppboende är en form av bostad med särskild service som är en av de insatser som personer med funktionsnedsättning kan beviljas enligt LSS. En gruppboende ska ligga så att den inte får en institutionell prägel vilket bland annat innebär att den inte bör ligga i nära anslutning till andra gruppboenden, daglig verksamhet eller exempelvis äldreboenden.

Myndigheten har haft i uppdrag att kartlägga omfattningen av samlokalisering av gruppboenden samt att undersöka om det finns andra sätt som gruppboenden byggs eller bedrivs på som riskerar att motverka syftet med LSS. Myndigheten har också haft i uppdrag att analysera vilka konsekvenser det kan få.

Projektledare för arbetet har varit utredaren Lisa Hörnström Bokerud. I arbetet har analytikerna Erik Antonsson och Aija Duntava deltagit. Projektdirektören Åsa Ljungvall samt juristen Ulrika de la Iglesia har också deltagit i arbetet.

Vi vill rikta ett varmt tack till företrädare för funktionsrättsorganisationer, myndigheter och kommuner samt forskare som tagit sig tid att medverka i våra intervjuer och bidra till arbetet på andra sätt. Vi vill rikta ett särskilt tack till de personer som har sin bostad i en gruppboende som har låtit oss besöka dem i deras hem och svarat på våra frågor.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ansvarar självständigt för rapportens innehåll.

Stockholm i juni 2026

Jean-Luc af Geijerstam
Generaldirektör

Sammanfattning

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har på uppdrag av regeringen undersökt i vilken omfattning gruppboendestäder enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är samlokaliserade, alltså om de ligger nära andra gruppboendestäder, dagliga verksamheter eller exempelvis särskilda boenden för äldre. Vi har också undersökt genomsnittlig storlek och läge på gruppboendestäderna. Vi har även undersökt varför gruppboendestäder samlokaliseras och hur samlokalisering men även andra faktorer kan påverka personer som har sin bostad i en gruppboendestad.

En gruppboendestad är ett hem för de personer med funktionsnedsättning som har sin bostad där. Enligt Socialstyrelsens allmänna råd bör gruppboendestäder inte ligga i nära anslutning till varandra eller till daglig verksamhet. Platserna i gruppboendestaden ska dessutom vara få och bostaden ska vara placerad så att personer som har sin bostad där kan delta aktivt i samhällslivet.

Det är relativt vanligt att gruppboendestäder samlokaliseras

Många gruppboendestäder i Sverige ligger nära andra verksamheter. Mer än var fjärde bostad ligger på samma adress eller inom 50 meter från en annan verksamhet, och i de flesta fall är det en annan gruppboendestad som finns nära. Endast omkring 5 procent av bostäderna ligger inom 50 meter från en daglig verksamhet.

Verksamheter som drivs av privata aktörer ligger oftare nära andra verksamheter än kommunalt drivna gruppboendestäder. En förklaring kan vara att kommuner själva avgör hur de ska registrera sina verksamheter hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO), och det kan förekomma att gruppboendestäder som ligger nära varandra har registrerats som en och samma verksamhet. Om gruppboendestäderna i stället hade registrerats som separata verksamheter hade det räknats som samlokalisering. Andelen kommunalt drivna gruppboendestäder som är samlokaliserade kan alltså i verkligheten vara högre. Skillnaden mellan privata och kommunala gruppboendestäder kan också bero på att så kallade bykollektiv i privat regi samlar flera bostäder och verksamheter i samma område.

Den genomsnittliga gruppboendestaden har sex platser

I genomsnitt finns sex platser per gruppboendestad. Det är främst kommunala verksamheter som har fler platser än så. En orsak är att privata verksamheter i regel nekas tillstånd för gruppboendestäder med fler än sex platser.

Centrala lägen är vanligast

De flesta gruppboendestäder finns i tätorter och har tillgång till kollektivtrafik. Det är ovanligt att de ligger isolerat eller i områden som domineras av arbetsplatser, till exempel

industri- eller handelsområden. För många av de personer som har sin bostad i en gruppboende innebär detta bättre möjligheter att röra sig i samhället och delta i olika aktiviteter.

Flera faktorer påverkar beslut om att samlokalisera gruppboenden

När kommuner samlokaliserar gruppboenden handlar det ofta om att det är mer praktiskt och billigare än att sprida ut dem. Ofta kan kommunen spara pengar genom att bygga två boenden samtidigt och intill varandra. Samlokalisering kan också vara ett sätt att hantera brist på lämplig mark, och även ett sätt att hantera personalbrist om samma personal kan arbeta i mer än en verksamhet. Kommunerna kan även vilja bygga fler gruppboenden i centrala lägen där det redan finns gruppboenden eftersom många personer efterfrågar det.

För en del personer med funktionsnedsättning kan det dessutom kännas tryggt att ha nära mellan gruppboendet och den dagliga verksamheten, och kontinuiteten i stödet kan öka om det är samma personal som arbetar i båda verksamheterna.

Samlokalisering kan vara negativt i sig, men det finns också positiva aspekter

Om många gruppboenden och andra verksamheter samlokaliseras med varandra riskerar boendemiljön att bli institutionslik och avskild från resten av samhället. Samlokalisering i sig kan på så sätt vara negativt för att det minskar förutsättningarna för personerna att delta aktivt i samhället. Men det är ofta i kombination med andra faktorer som samlokalisering kan vara negativt. Personalbrist gör det svårare för personerna som har sin bostad i gruppboendet att själva bestämma vilka aktiviteter de ska ägna sig åt, och om boendet dessutom ligger avskild med dåligt utbyggd kollektivtrafik kan personerna bli isolerade. Då finns små möjligheter att leva som andra. De arbetssätt som används i gruppboendet påverkar också om personerna får det stöd de behöver och har rätt till.

Samtidigt kan närhet mellan gruppboenden i vissa fall leda till att bryta social isolering för personer som har sin bostad där. Personerna får möjlighet till sociala kontakter och tillgång till fler aktiviteter. Om gruppboendet dessutom ligger centralt med närhet till service och mötesplatser blir det lättare för personerna som bor där att vara delaktiga i samhället. För en del personer innebär det också en trygghet att ha nära till daglig verksamhet och samma personal i gruppboendet som i daglig verksamhet.

Våra rekommendationer

Vi lämnar rekommendationer både till kommunerna, till Socialstyrelsen och till regeringen. Syftet med rekommendationerna är att förbättra levnadsvillkoren för de personer som har sin bostad i en gruppboende, på ett sätt som främjar deras självbestämmande och möjlighet att leva som andra.

► **Kommunerna behöver säkerställa att individens behov och rättigheter styr när det gäller att lokalisera, utforma och bemanna gruppbestäder.**

Kommunerna bör inte på ett oreflekterat sätt samlokalisera gruppbestäder för att möta behovet av fler gruppbestäder, hantera bristen på mark att bygga på och för att kunna använda personal mer effektivt. Kommunerna behöver analysera hur samlokalisering tillsammans med andra faktorer påverkar den enskildes livsvillkor och säkerställa att personerna som har sin bostad i en gruppbestäd får möjlighet att leva som andra.

► **Socialstyrelsen bör ge kommunerna tydligare riktlinjer och kunskapsstöd om lämpliga sätt att lokalisera, utforma och bemanna gruppbestäder.**

Kommunerna behöver tydligare riktlinjer och kunskapsstöd om hur de ska tillämpa bestämmelserna i LSS och Socialstyrelsens allmänna råd och hur bostadens utformning och organisering påverkar kvalitet i verksamheterna och personernas rättigheter. Vi rekommenderar Socialstyrelsen att ta fram riktlinjer och kunskapsstöd som kan ge kommuner bättre underlag för beslut om hur gruppbestäder ska lokaliseras, utformas och organiseras.

► **Regeringen bör se över reglerna för hur kommunerna ska registrera LSS-verksamheter hos IVO.**

Vi föreslår att regelverket ses över så att offentliga aktörer registrerar sina verksamheter till IVO på samma sätt som privata aktörer. För att kunna följa utvecklingen av samlokalisering behöver kommuner och privata aktörer även rapportera när verksamheterna etablerades. Vidare behöver det finnas en möjlighet att spåra förändringar i verksamheterna, exempelvis ändrat antal platser, över tid.

1 Inledning

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (Vård- och omsorgsanalys) har fått i uppdrag av regeringen att undersöka om vissa regler i LSS följs gällande gruppboendestäder (Socialdepartementet 2025).

Gruppboendestad är en av de boendeformer som personer med funktionsnedsättning har rätt till enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Insatsen ska ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att leva som andra, i kombination med andra insatser enligt LSS. Gruppboendestaden är personernas hem, och det finns regler om att miljön inte ska vara institutionslik. Exempelvis bör boendestaden inte ligga i nära anslutning till andra gruppboendestäder, dagliga verksamheter eller exempelvis äldreboenden.

1.1 Vi kartlägger och analyserar samlokalisering och utformning av gruppboendestäder

Enligt regeringsuppdraget ska vi undersöka ”i vilken omfattning gruppboendestäder enligt LSS samlokaliseras, och om de samlokaliseras med insatsen daglig verksamhet eller på annat sätt byggs eller bedrivs på sätt som kan riskera att motverka syftet med LSS och analysera vilka konsekvenser det kan få”.

I rapporten besvarar vi följande frågor:

1. I vilken omfattning samlokaliseras gruppboendestäder?

Vi undersöker i vilken omfattning gruppboendestäder samlokaliseras med varandra, daglig verksamhet, serviceboendestäder eller annan särskild bostad (exempelvis särskilda boenden för äldre).

2. Om samlokalisering förekommer, vilka är anledningarna till det?

Vi undersöker vilka anledningar som finns till varför gruppboendestäder samlokaliseras.

3. Hur planeras och utformas gruppboendestäder?

Vi undersöker hur stora gruppboendestäderna är i genomsnitt och om de är placerade så att det främjar ett aktivt deltagande i samhällslivet.

4. Vilka konsekvenser kan samlokalisering få?

Vi undersöker vilka konsekvenser samlokalisering kan få för möjligheten att nå målet och uppfylla syftet med LSS, om att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra och ha goda levnadsvillkor. Det är inte möjligt att analysera samlokalisering isolerat från andra faktorer och därför berör vi även konsekvenser där andra faktorer bidrar, exempelvis bemanning och arbetssätt i gruppboendestäderna.

1.2 Gruppbofastad ska ge personer med funktionsnedsättning mer självständighet

Gruppbofastad är en form av bofastad med särskild service som är en av de insatser som personer med funktionsnedsättning kan beviljas enligt LSS. Många får insatsen när de flyttar hemifrån och har den sedan i resten av sina liv. Syftet med insatserna i LSS är att personerna ska kunna leva som andra, ha goda levnadsvillkor och ha möjlighet att delta aktivt i samhällslivet. De andra två formerna av bofastad med särskild service enligt LSS är servicebofastad och annan särskilt anpassad bofastad.

Gruppbofastäder är tänkta för personer som har ett så omfattande behov av tillsyn och omvårdnad att det behövs mer eller mindre ständig närvaro av personal. Därför ska det finnas tillräcklig fast bemanning för att täcka personernas hela behov av stöd (prop. 1992/93:159). Det är viktigt att gruppbofastaden inte har en institutionell prägel och att den som bor där själv kan bestämma hur bofastaden används (SOU 1991:46). Det ska alltså inte finnas generella regler eller rutiner som personen måste rätta sig efter (SOU 1991:46).

Enligt förarbetena till LSS bör gruppbofastäderna utformas och placeras så att de inte får en institutionell prägel och de bör ligga i vanliga bofastadsområden (prop. 1992/1993:159). Eftersom målet med LSS är att den enskilde ska kunna leva som andra är det viktigt att bofastaden ingår i en miljö som ger de enskilda möjlighet att delta aktivt i samhällslivet (SOU 1991:46). Bofastaden bör ligga centralt i ett samhälle, där det kommersiella och kulturella utbudet är mest koncentrerat och lättast att nå för att personer som har sin bofastad i en gruppbofastad ska ha möjlighet att ta del av samhällets utbud. Det framgår samtidigt att det kan finnas personer som tycker att det är mer värdefullt att bo nära grönområden eller att bo nära släktingar och vänner i ett område som de känner till. I SOU 1991:46 betonas det därför att det är viktigt att det finns ett varierat utbud av olika typer av bofastäder i olika lägen så att bofastadsläge kan väljas fritt (SOU 1991:46).

1.2.1 Gruppbofastaden bör inte ligga för nära andra bofastäder med särskild service

De som bor i en gruppbofastad ska kunna leva som andra. Därför bör bofastaden inte:

- ligga i nära anslutning till en annan sådan bofastad med särskild service för vuxna,
- ligga i anslutning till andra bofastäder som inte är ordinära, till exempel korttidshem eller särskilda boendeformer för äldre,
- vara samlokaliserad med daglig verksamhet.

Det framgår av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bofastad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS.

1.2.2 Det finns ingen etablerad definition av samlokalisering

I förarbetena till LSS framgår att principen bör vara att gruppbofastäder är förlagda i vanliga bofastadsområden (prop. 1992/1993:159, s. 87). Gruppbofastäderna bör också utformas och placeras så att de inte får en institutionell prägel (prop. 1992/1993:159, s. 87). I SOU 1991:46 framgår att bofastad med särskild service inte ska koncentreras till ett och samma *kvarter* i ett visst område, men det finns i utredningen ingen närmare

definition än så (SOU 1991:46, s. 234). Inte heller Socialstyrelsen ger någon närmare definition av vad samlokalisering eller ”i nära anslutning till” innebär. Tanken är dock att det inte ska bli stora enheter, med alltför många bostäder med särskild service i samma byggnad eller samma kvarter. Gruppen som delar på gemensamma utrymmen bör inte heller bli för stor eftersom varje individ ska kunna få en social roll i gruppen, knyta vänskapsband och förstå och förutsäga de andras reaktioner (prop. 1992/93:159). Exempelvis ska gruppboendestäder inte ha fler än tre till fem lägenheter (SOSFS 2002:9).

1.2.3 Flera regelverk styr insatsen gruppboendestad

Utgångspunkten för uppdraget är LSS och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om boendestad med särskild service för vuxna (SOSFS 2002:9) samt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen). Sammantaget ska regelverken säkerställa att personer som bor i gruppboendestad har goda levnadsvillkor och möjlighet att leva som andra.

I korthet reglerar LSS det stöd och de insatser som personer med funktionsnedsättning har rätt till för att främja goda levnadsvillkor samt möjliggöra att de som omfattas av lagen kan leva som andra. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd anger hur boendestäder enligt LSS ska utformas och bedrivas. Funktionsrättskonventionen ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning har samma rättigheter och möjligheter som andra.

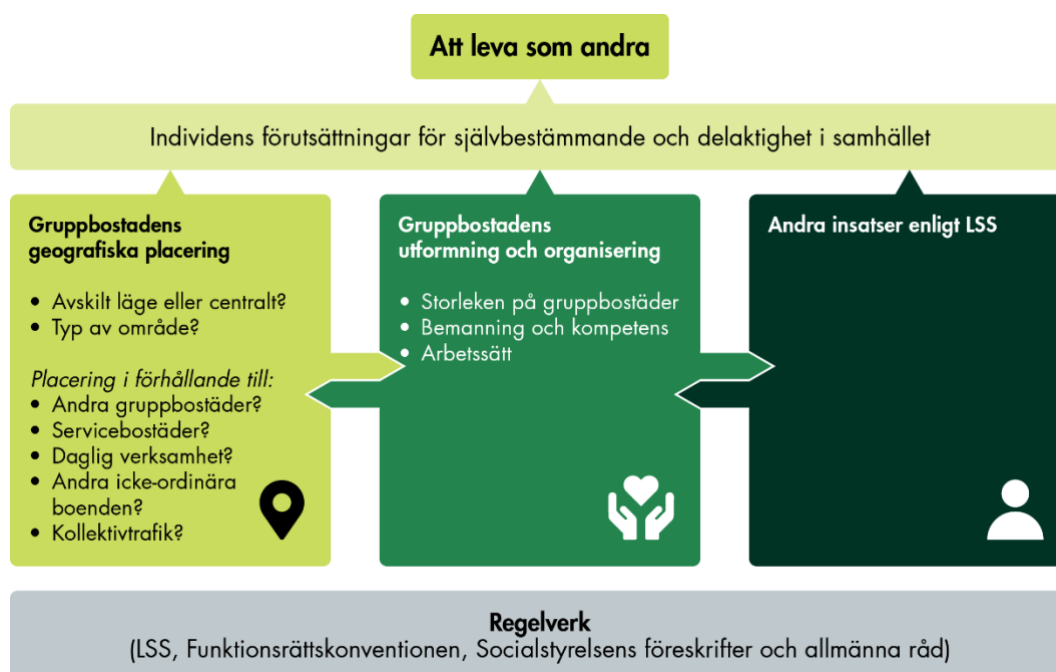
Föreskrifter är bindande regler medan allmänna råd är generella rekommendationer för hur lagar, förordningar och föreskrifter kan eller bör tillämpas. De allmänna råden utesluter inte att uppgiften eller i det här fallet insatsen utformas på annat sätt så länge man når samma mål som lagen kräver. Allmänna råd är inte juridiskt bindande men används ofta som facit vid en granskning eller tillsyn. Om man inte har följt det allmänna rådet måste man kunna visa att det valda sättet är minst lika bra för att uppnå det mål som lagen kräver.

1.3 Ramverk för att analysera samlokalisering

Vi har tagit fram ett ramverk för att utreda samlokalisering i förhållande till målet med LSS – att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra. Ramverket vägleder vårt arbete och illustreras i figur 1.

Gruppboendestadens geografiska placering och boendestadens utformning och organisering påverkar personerna som bor där. Dessa aspekter samspelar med varandra och påverkas i sin tur av flera regelverk på området, vilket framgår av figuren. Andra insatser inom LSS är också viktiga för att individen ska ha förutsättningar för att leva som andra, framför allt insatserna daglig verksamhet, ledsagarservice och kontaktperson. Ramverket visar hur gruppboendestadens geografiska placering och dess utformning och organisering kan påverka individens förutsättningar för självbestämmande och delaktighet i samhällslivet.

Figur 1. Ramverk för analys av samlokalisering.

1.3.1 Gruppbestadens geografiska placering

Vi har kartlagt var gruppbestäder ligger i förhållande till andra gruppbestäder, daglig verksamhet, servicebestäder eller andra icke-ordinära boenden, för att bedöma hur regelverkens intentioner omsätts i praktiken. Kartläggningen visar hur vanligt det är med samlokalisering och vilka verksamheter som gruppbestäder samlokaliseras med, när det förekommer.

Samlokalisering kan påverka individens vardag och vilka personer hen träffar och inte träffar samt vilka möjligheter som finns i boendemiljön när det gäller att tillgodose individens behov och främja självbestämmande och delaktighet.

Den geografiska placeringen handlar även om ifall gruppbestäderna ligger centralt i ett samhälle eller mer avskilt, och om de är integrerade i vanliga bostadsområden eller inte. Om det är långt till service, mötesplatser och kollektivtrafik kan personerna behöva mer stöd för att kunna förflytta sig och delta i aktiviteter. Om en gruppbestad ligger i ett industriområde kan området upplevas som övergivet på kvällar och helger, och det kan bidra till att gruppbestaden blir isolerad.

1.3.2 Gruppbestadens utformning och organisering

Utformning och organisering handlar om hur många personer som bor i en gruppbestad, hur verksamheten är organiserad och hur bemanning, arbetssätt samt arbetsledning ser ut. Det kan exempelvis handla om ifall personal arbetar i flera gruppbestäder, om nattbemanning delas mellan flera bostäder eller om en chef ansvarar för flera enheter. Det handlar också om vilken kompetens personalen har och vilka arbetssätt som används i gruppbestaden.

Hur verksamheten är utformad och organiserad har betydelse för personens trygghet, levnadsvillkor, självbestämmande och förutsättningar för att leva som andra, till exempel tillgången till stöd från personal för att göra olika aktiviteter.

1.3.3 Personens förutsättningar för självbestämmande och delaktighet i samhället

Gruppbestadens utformning, organisering och geografiska placering påverkar personens förutsättningar för självbestämmande och delaktighet i samhället. Självbestämmandet kan till exempel begränsas om personalen sätter upp gemensamma regler som gör att personer som har sin bostad i en gruppbestad inte har möjlighet att välja vad de ska göra, vad de ska äta eller med vilka de ska umgås.

I rapporten skriver vi genomgående ”personer som har sin bostad i en gruppbestad” för att vara tydliga med att den lägenhet som personen bor i är personens egen bostad och inte bara en del av gruppbestaden.

1.3.4 Andra insatser enligt LSS

I ramverket som illustreras i figur 1 har vi även inkluderat andra insatser enligt LSS. Vi analyserar insatsen bostad med särskild service och specifikt gruppbestäder, men det är viktigt att betona att bostad med särskild service inte ska ses som isolerad från andra insatser enligt LSS. Gruppbestaden ska tillsammans med andra insatser, främst ledsagning, kontaktperson och daglig verksamhet ge personen möjlighet att leva som andra.

1.4 Så har vi genomfört uppdraget

För att svara på frågorna till uppdraget har vi gjort en registerstudie, en kartläggning med geodata samt intervjuer, se figur 2 och avsnitten nedan. En mer utförlig metodbeskrivning finns i bilaga 1.

1.4.1 Registerstudie och kartläggning

Vi har använt uppgifter från IVO:s vård- och omsorgsregister för att besvara den första frågan, om i vilken omfattning gruppbestäder samlokaliseras med andra gruppbestäder, daglig verksamhet och andra icke-ordinära boenden, exempelvis äldreboenden.

Från registret har vi hämtat adresser till samtliga registrerade verksamheter. Med hjälp av geokodning har adresserna omvandlats till koordinater. Detta gör det möjligt att beräkna det fysiska avståndet mellan olika verksamheter. Vi har avgränsat oss till att undersöka avstånden 0, 50, 100 och 200 meter. Vi bedömer att flera olika avstånd behöver undersökas eftersom det inte finns någon exakt definition av vad samlokalisering innebär. Den geografiska kontexten påverkar också. 200 meter innebär inte samma sak mitt i en större stad som det gör i en mindre tätort.

Vi har också använt geodata för att undersöka i vilka typer av områden som gruppbestäder och andra verksamheter finns lokaliserade i. Vi har undersökt om verksamheterna ligger i industriområden, handelsområden och om de ligger i tätorter.

I vår undersökning av om gruppbestäder byggs eller bedrivs på annat sätt som kan motverka syftet med LSS fokuserar vi på:

- var gruppbestäderna finns, exempelvis hur centralt de ligger och hur tillgången till kollektivtrafik ser ut,
- hur många gruppbestäder som har fler än sex lägenheter.

I Socialstyrelsens allmänna råd anges att gruppbestäder ska ha tre till fem platser, men det finns en rättspraxis utifrån ett domstolsbeslut som anger maximalt sex platser förutsatt att de personer som har sin bostad i gruppbestaden tillförsäkras goda levnadsvillkor (RÅ 2000 ref 42).

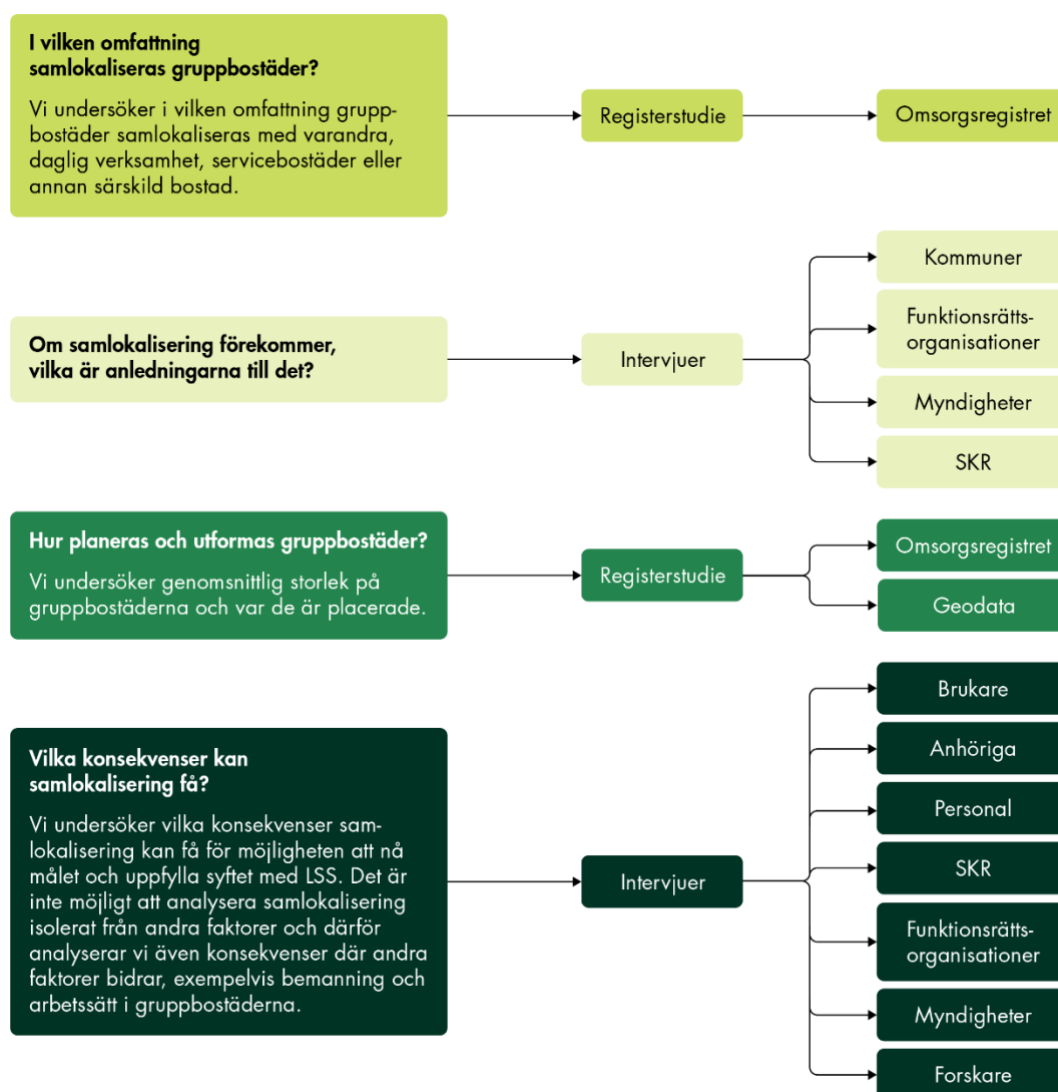
Vi har dessutom använt resultat från Boverkets bostadsmarknadsenkät (Boverket 2025) för att undersöka om det finns en koppling mellan utbud på gruppbestäder och samlokalisering.

1.4.2 Intervjuer

För att besvara frågan om anledningarna till samlokalisering, har vi intervjuat företrädare för sex kommuner. Antalet kommuner som vi har intervjuat är litet men vi har bedömt att det ändå ger en bild av varför kommuner väljer att samlokalisera gruppbestäder. Kommunerna har olika storlek och ligger i olika delar av landet. Vi har även intervjuat företrädare för Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

För att besvara frågan om konsekvenser har vi intervjuat personer som har sin bostad i en gruppbestad, deras anhöriga och personal som arbetar i gruppbestäder. Vi har också intervjuat företrädare för funktionsrättsorganisationer. Vidare har vi intervjuat forskare som bedriver forskning om levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning och förhållanden i gruppbestäder. Vi har dessutom intervjuat företrädare för IVO, Myndigheten för delaktighet (MFD) och Socialstyrelsen.

Figur 2. Våra övergripande frågeställningar, metoder och datakällor.

1.4.3 Avgränsningar

I genomförandet av uppdraget avgränsar vi oss till att undersöka om vissa regler i LSS följs när det gäller gruppboendestad, som är en av tre boendeformer inom insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt LSS. De personer som kan omfattas av insatsen tillhör någon av de tre personkretsar som anges i LSS.

Vi har inte kunnat undersöka förändring över tid, alltså om det har blivit mer eller mindre vanligt med samlokalisering eller om storleken på gruppboendestäderna har förändrats. Anledningen är att omsorgsregistret hos IVO inte anger när gruppboendestäderna inrättades.

Av uppdraget framgår att vi även ska undersöka om gruppboendestäder byggs eller bedrivs på annat sätt som kan riskera att motverka syftet med LSS. Här har vi behövt avgränsa oss för att vi ska ha möjlighet att studera det empiriskt inom ramen för vårt uppdrag. I vår kartläggning har vi därför avgränsat oss till att undersöka antalet platser i gruppboendestäder samt om gruppboendestäderna ligger i industriområden och avståndet till kollektivtrafik. I vår analys av konsekvenser för personer som har sin bostad i en gruppboendestad så inkluderar vi

även andra faktorer, framför allt bemanning och arbetssätt i gruppbo­städer. Men vi har inte gjort någon närmare undersökning av bemanning och arbetssätt utan vi utgår från vad som framkommer i våra intervjuer.

1.5 Rapportens disposition

I kapitel 2 ger vi en bakgrund till uppdraget och beskriver tillkomsten av och innehållet i LSS, med särskilt fokus på insatsen bostad med särskild service för vuxna.

I kapitel 3 redovisar vi resultat från intervjuer med personer som har sin bostad i en grupp­bostad.

I kapitel 4 besvarar vi frågan om i vilken omfattning samlokaliseras och om de är utformade så att det främjar ett aktivt deltagande i samhällslivet. Vi redogör för resultaten av vår kartläggning av grupp­bo­städer och beskriver hur de är placerade i förhållande till andra verksamheter. Vi redogör också för genomsnittlig storlek och läge på grupp­bo­städerna.

I kapitel 5 besvarar vi frågan om vilka anledningarna är till samlokalisering. Vi redogör för skälen till att kommuner samlokaliserar grupp­bo­städer med varandra och med andra verksamheter.

I kapitel 6 besvarar vi frågan om vilka konsekvenser samlokalisering och andra sätt att bedriva och utforma grupp­bo­städer kan få. Kapitlet innehåller resultaten av vår analys av konsekvenser av samlokalisering, för personer som har sin bostad i en grupp­bo­stad och för samhället i stort.

I kapitel 7 finns våra slutsatser och rekommendationer.

2 Från institutioner till rätten att bo och leva som andra

För bara några decennier sedan bodde många personer med funktionsnedsättning på stora, statliga institutioner. Många levde avskärmat från andra människor. Med början på 1960-talet höjdes dock allt fler röster för att avskaffa institutionerna och göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att bo och leva som alla andra människor i samhället. Vårt uppdrag om samlokalisering hänger ihop med utvecklingen sedan dess.

2.1 Synen på institutionsboenden förändrades successivt

Ända fram till i början av 2000-talet fanns det statliga institutioner i Sverige där personer med funktionsnedsättning i många fall var inlåsta och inte sällan utsattes för vanvård. Institutionerna var ofta inriktade på att vårda och isolera personerna som bodde där snarare än att erbjuda möjligheter till integration i samhället (se t.ex. Myndigheten för delaktighet [MFD] 2025). Sådana institutioner och vårdhem kunde ha avdelningar där upp till 30 personer bodde tillsammans, och totalt kunde det bo flera hundra personer på samma institution eller vårdhem (MFD 2025). Under 1960-talet började synen på detta att förändras, och institutionerna organiserades om så att personer kunde få bo i mindre grupper. Parallellt kom svenska och internationella lagar som skulle säkra alla människors lika värde och rätt till omsorg och självständighet. En del av detta var att personer med funktionsnedsättning skulle kunna bo och leva som andra.

Utvecklingen var starkt kopplad till *normaliseringsprincipen* som formulerades på 1960-talet av Bengt Nirje, den förste ombudsmannen för FUB – en organisation som arbetar för att personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras anhöriga ska kunna leva ett gott liv. Normaliseringsprincipen handlar om att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till livsvillkor som ligger så nära de normala som möjligt. Enligt Nirje handlar normalisering inte om att ”vara normal”, utan snarare om att alla ska ha tillgång till samma möjligheter, oberoende av om man har en funktionsnedsättning eller inte. Personer med funktionsnedsättning ska alltså kunna göra val och utforska sina preferenser, och på så sätt leva som andra (Björne 2020).

År 1986 kom omsorgslagen (1985:568) som gav personer med intellektuell funktionsnedsättning rätt till bland annat gruppboende och daglig verksamhet. Den lilla gruppens princip blev vägledande för bostädernas utformning, alltså att ett begränsat antal personer ska bo tillsammans. År 1994 ersattes omsorgslagen av LSS. I samband med det infördes rätten till personlig assistans. År 1997 antog riksdagen lagen (1997:724) om avveckling av specialsjukhus och vårdhem, som innebar att de sista slutna institutionerna skulle stänga före millennieskiftet.

2.2 Sverige ska förverkliga bestämmelserna i funktionsrättskonventionen

År 2006 antog FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen). Artikel 19 i konventionen handlar om rätten att leva självständigt och att delta i samhället. Konventionsstaterna ska enligt artikel 19 erkänna att alla personer med funktionsnedsättning har lika rätt att leva i samhället med samma valmöjligheter som andra. Syftet med konventionen är att tydliggöra vad som krävs för att personer med funktionsnedsättning fullt ut ska få sina rättigheter tillgodosedda på samma villkor som andra. Sverige ratificerade konventionen i december 2008. Det innebär att Sverige formellt har åtagit sig att följa konventionens bestämmelser. Konventionen trädde i kraft i början av 2009, men den är inte lag i Sverige.

2.2.1 FN-kommitté har granskat hur Sverige lever upp till bestämmelserna i konventionen

I mars 2024 granskade FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning hur Sverige lever upp till bestämmelserna i konventionen. Kommittén rekommenderar bland annat att Sverige antar en plan för avinstitutionalisering genom att anta relevanta riktlinjer för att stänga befintliga institutioner för personer med funktionsnedsättning, samt säkerställa oberoende övervakning av institutioner tills de stängs (MFD 2024).

Begreppet 'avinstitutionalisering' kan föra tankarna till att Sverige fortfarande skulle ha bostäder för personer med funktionsnedsättning som är att betrakta som institutioner. De sista stora institutionerna stängde alltså i början av 2000-talet och idag har insatsen bostad med särskild service enligt LSS en helt annan utformning. Däremot så har begreppet 'avinstitutionalisering' bland annat använts av Institutet för mänskliga rättigheter för att understryka att det finns utmaningar och problem när det gäller organisering och utformning av bostad med särskild service men även andra insatser enligt LSS. Institutet för mänskliga rättigheter lämnade en rapport med kompletterande information till FN:s kommitté, där de till exempel lyfte att fler personer får avslag på sina ansökningar om personlig assistans än tidigare samt att IVO har visat att det förekommer tvångsåtgärder i gruppboendestäder (Institutet för mänskliga rättigheter, 2024). Därför rekommenderade institutet att Sverige etablerar en strategi för avinstitutionalisering som ska inkludera en övergång till stöd för levnadsvillkor som präglas av självbestämmande och samhällsgemenskap på jämlika villkor med personer utan funktionsnedsättning. Arbetet med en avinstitutionalisering behöver enligt institutet inkludera åtgärder för att stärka den personliga assistansen så att fler personer med funktionsnedsättning kan leva självständigt och inte hänvisas till särskilda boendeformer (Institutet för mänskliga rättigheter 2024). Institutet ser även i sin rapport en risk för fortsatt institutionalisering inom andra områden än LSS, till exempel den statliga ungdomsvården.

2.2.2 Olika syn på särskilda bostäder för personer med funktionsnedsättning

FN:s kommitté för personer med funktionsnedsättning rekommenderar dessutom Sverige att vidta åtgärder för att undanröja sådant som hindrar personer med funktionsnedsättning från att välja var de ska bo, och med vem. I det ingår att öka utbudet av säkra och tillgängliga boenden i samhället till en överkomlig kostnad (MFD 2024).

I funktionsrättskonventionen finns perspektivet att alla personer med intellektuell funktionsnedsättning ska bo i en egen bostad och inte vara hänvisade till särskilda boendeformer (FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Artikel 19). Alla bostäder som inte fullt ut är den enskildes egen bostad räknas enligt det perspektivet som en institution (se t.ex. Karlsson & Bolling 2022). Men i Sverige och de övriga nordiska länderna brukar bostäder med särskild service för vuxna, till exempel gruppboendestäder, inte ses som institutioner, och rätt utformad kan det vara en boendeform som vissa personer med intellektuell funktionsnedsättning efterfrågar. Möjligheten att bo i en gruppboendestad kan till och med vara en förutsättning för att personer med stora funktionshinder ska kunna flytta hemifrån (prop. 1992:93:159). En gruppboendestad är dessutom att betrakta som en egen bostad eftersom personen har en egen lägenhet i gruppboendestaden och ett eget hyresavtal.

2.3 Bostad med särskild service för vuxna är en insats enligt LSS

LSS är en rättighetslagstiftning som syftar till att *främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet* för personer med funktionsnedsättning. Målet med LSS är att den enskilde får möjlighet *leva som andra*. Verksamhet enligt LSS ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet (6 §). Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ha inflytande och medbestämmande över de insatser som ges.

2.3.1 Personer som omfattas av LSS

De personer som kan ansöka om stöd enligt LSS tillhör någon av följande grupper eller personkretsar (1 §):

1. personer med utvecklingsstörning, autism och autismliknande tillstånd.
2. personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder, som är föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom.
3. personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

I lagtexten förekommer alltså fortfarande begreppet ”utvecklingsstörning”, men det begrepp som används i dag är ”intellektuell funktionsnedsättning”. Det använder vi också i den här rapporten.

2.3.2 Insatser enligt LSS

Personer som tillhör någon av de tre personkretsarna har rätt att ansöka om följande insatser:

1. rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder
2. biträde av personlig assistent
3. ledsagarservice
4. biträde av kontaktperson
5. avlösarservice i hemmet
6. korttidsvistelse utanför det egna hemmet
7. korttidstillsyn för skolorngdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov
8. boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar
9. bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna
10. daglig verksamhet

Personer som tillhör personkrets 1, 2 eller 3 har möjlighet att ansöka om insats 1–9. Personer som tillhör personkrets 1 och 2 har dessutom möjlighet att ansöka om insats 10, daglig verksamhet. Personer i personkrets 3 som behöver sysselsättning hänvisas i stället till att ansöka om stöd enligt socialtjänstlagen (SoL), exempelvis sysselsättning eller dagverksamhet. Den ursprungliga ambitionen var att även personkrets 3 skulle omfattas av insatsen daglig verksamhet. Socialministern i den borgerliga regeringen i början av 1990-talet, berättade i en intervju att regering och riksdag bestämde sig för att vänta med att tillämpa insatsen daglig verksamhet även för personkrets 3 på grund av det ansträngda ekonomiska läge som Sverige befann sig i när LSS infördes 1994. Men någon sådan förändring av LSS har ännu inte genomförts.

2.4 Kommunerna kan inte möta behovet av bostad med särskild service

Allt fler beviljas insatsen bostad med särskild service enligt Socialstyrelsen (se figur 3). Samtidigt har många kommuner brist på gruppboendestäder, både nu och på längre sikt. Här redogör vi för utvecklingen av antalet beviljade insatser och kommunernas syn på utbudet av gruppboendestäder.

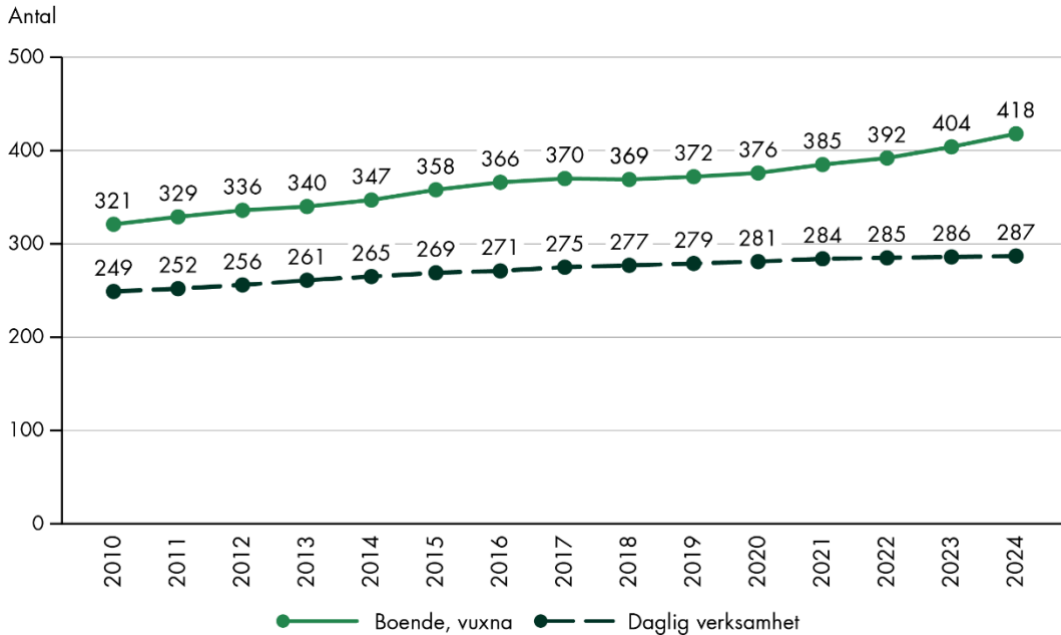
2.4.1 Fler beviljas insatsen bostad med särskild service

Mellan 2010 och 2024 ökade antalet personer som har insatsen bostad med särskild service för vuxna, från 249 personer till 287 personer per 100 000 invånare (se figur 3). År 2024 hade totalt 30 400 personer insatsen. Det är inte möjligt att urskilja specifika

boendeformer i statistiken så vi kan inte avgöra hur många av dessa personer som har sin bostad i en gruppboende.

Antalet beviljade insatser för daglig verksamhet ökade ännu mer under tidsperioden. Daglig verksamhet är den vanligaste insatsen enligt LSS och mellan 2010 och 2024 ökade antalet som har insatsen daglig verksamhet, från 249 personer till 287 personer med 100 000 invånare (se figur 3). Totalt 44 300 personer hade denna insats beviljad 2024.

Figur 3. Antal insatser per 100 000 invånare för insatserna bostad med särskild service för vuxna och daglig verksamhet 2010–2024.

Källa: Socialstyrelsen.

2.4.2 Fyra av tio kommuner har brist på gruppboende

Det råder stor brist på gruppboende i landets kommuner. Fyra av tio kommuner uppgav i Boverkets bostadsmarknadsenkät 2025 att de har underskott på gruppboende (Boverket 2025). Bristen på gruppboende är mest uttalad i storstadskommuner och högskolekommuner. Bland högskolekommuner med färre än 75 000 invånare anger drygt två av tio att de har underskott på gruppboende. I gruppen övriga kommuner med färre än 25 000 invånare är det en av tio kommuner.

Tre av tio kommuner anger att behovet av bostäder med särskild service inte kommer att vara täckt inom två år, och nästan två av tio kommuner tror inte att behovet kommer att vara täckt inom fem år.

3 Att ha sitt hem i en gruppbostad

I det här kapitlet beskriver vi hur det kan vara att ha sin bostad i en gruppbostad. Vi har intervjuat personer som har sin bostad i en gruppbostad. Vi har frågat vad personerna tycker om sin bostad och om de har daglig verksamhet och hur de trivs där, vad de tycker om att göra på fritiden och om de har möjlighet att själva välja aktiviteter.

Det här är våra sammanfattande resultat i kapitlet:

- Det är tydligt att bostaden är avgörande för hur de intervjuade personernas vardag ser ut.
- Det framkommer att bostadens lokalisering är viktig, och flera intervjuade personer uttrycker att de gärna vill bo centralt med närhet till service.
- Personalen spelar en viktig roll.
- Det är svårt för de flesta av intervjupersonerna att reflektera över samlokalisering som fenomen.

3.1 Gruppboستaden är den enskildes hem

En gruppbostad är en insats enligt LSS men framför allt den enskildes hem. Bostaden är en central del av vardagen precis som för de flesta människor. Bostaden utgör också en central del av de sociala sammanhang som personerna ingår i. I våra intervjuer framkommer att bostaden ofta innebär trygghet och möjlighet till stöd, men även att vardagslivet i en gruppbostad skiljer sig från hur de flesta andra lever sina liv.

3.1.1 Många tycker att de har det bra i sin bostad

Många av de vi har träffat säger att de är nöjda med hur de bor och att de trivs bra i sin bostad. Men vi ser ändå att vissa personer som vi har intervjuat har en värld som kan vara begränsad. Det är svårt att generalisera från de intervjuer vi har gjort eftersom personernas liv och boende skiljer sig åt. Men en övergripande iakttagelse som vi har gjort är att många personer som har sin bostad i en gruppbostad ofta lever hela sina vuxna liv i en bostad där det finns personal som stöd och där andra människor också har sin bostad, vilket skiljer sig från hur de flesta andra människor lever sina liv. En av de vi har intervjuat uttrycker det på följande sätt:

”Så här blev mitt liv, det hade kanske kunnat blivit annorlunda men nu blev det så här.”

Vår tolkning är att intervjupersonerna inte alltid har möjlighet att utforska vad de vill göra, vem de vill träffa och hur de vill leva.

3.1.2 Relationen till personalen är viktig

Många beskriver personalen som vänner. Vi har vid våra besök sett att relationerna till personalen är viktig för de vi har pratat med. För många av de vi har pratat med kan det vara de enda relationerna som sker på daglig basis. Föräldrar kanske inte längre är i livet och eventuella syskon bor på en annan ort. För flera av dem vi har intervjuat sker umgänge med andra personer förutom personalen framför allt när personerna deltar i olika aktiviteter. Det kan vara svårt för personerna att ta egna initiativ till kontakter med andra personer och därför blir personal och möten med andra personer genom organiserade aktiviteter särskilt viktiga.

3.1.3 Det kan vara svårt att göra enskilda aktiviteter

För några av dem vi har intervjuat kan det vara svårt att göra egna, självvalda aktiviteter eftersom det inte finns tillräckligt med personal som kan vara med som stöd. Personalbristen gör att verksamheten måste prioritera nödvändiga saker, till exempel vårdbesök. Om personerna inte har insatserna ledsagning eller kontaktperson kan det begränsa deras möjligheter att göra aktiviteter ännu mer. Det kan också göra att det är svårare att göra mer spontana aktiviteter. En av de intervjuade beskriver svårigheten att få till aktiviteter på följande sätt:

”Jag hade skickat in en ansökan om att jag ville gå på bio på en fredag tre veckor fram i tiden. Det beviljades. Men när den dagen kom var jag trött och ville egentligen inte gå. Men då blev det jobbigt för de hade redan kallat in extra personal.”

3.1.4 Viktigt att bo centralt nära service

Flera av de vi har pratat med framhåller att läget på bostaden är viktigt. De vill gärna bo centralt nära service, kaféer och kollektivtrafik, och på platser där människor rör sig. En av de intervjuade beskriver att hen fick flytta till ett boende som inte låg centralt:

”Jag ville inte flytta, men de la ner mitt boende. Det blev en etta. Men jag har uteplats. Det ligger långt ifrån allt så man måste åka buss. Ja, det ligger långt, långt bort. Det går inte bussar så ofta.”

3.2 De flesta har svårt att reflektera över samlokalisering

Några intervjupersoner bor nära andra verksamheter, och en av personerna har sin bostad i en gruppbostad som ligger i ett industriområde. Men bland de vi har intervjuat finns det också personer som inte bor samlokaliserat.

En del intervjupersoner har bott i andra gruppbostäder och säger att de trivs bättre nu. Men många kan inte ange hur de trivs eller svara på om de skulle vilja bo någon annanstans, eftersom de inte har något att jämföra med. Somliga kan ha en funktionsnedsättning som gör att de inte kan jämföra, och vissa minns inte heller när de flyttade till just den här bostaden.

Det påverkar också svaren på våra frågor om samlokalisering. Många kan inte säga om samlokalisering är positivt eller negativt eftersom frågan är för abstrakt. Det handlar dessutom om att kunna jämföra med något annat och veta hur ”alla andra” lever.

De som har större förmåga till kritiskt tänkande och reflektion är mer kritiska till att samlokalisera boende och daglig verksamhet. För dem är det också tydligt att de inte lever som andra.

3.3 Bristen på gruppbostäder gör det svårt att välja

Det är sällan möjligt att välja gruppbostad, och det är också svårt att byta bostad om man vill det. En av intervjupersonerna vill byta gruppbostad eftersom den nuvarande bostaden ligger ute på landet och det är svårt att ta sig dit och därifrån. Hen vill bo mer centralt. Men det finns inga andra bostäder lediga så hen har inte kunnat byta. En annan person som vi har pratat med berättar att hen fick flytta från sin tidigare gruppbostad men fick inget att välja mellan. Hen tyckte att det var jobbigt i början men har det nu bra i sin nya gruppbostad. Hen avslutar samtalet med att säga att ”det behövs fler gruppbostäder”.

3.4 Fördelar med att ha daglig verksamhet nära sin gruppbostad

Några intervjupersoner bor nära sin dagliga verksamhet och tycker att det är positivt. De säger att de inte vill vara beroende av färdtjänst eftersom den inte alltid kommer när man har bokad, eller så tar resan lång tid eftersom färdtjänsten ska hämta upp flera andra på vägen. En av personerna tycker om att kunna promenera till sin dagliga verksamhet. Hen uttrycker det på följande sätt:

”Det är bra att det är nära. Jag kan gå dit själv. Behövs ingen som följer med mig.”

Det kan också för vissa personer vara en fördel att möta samma personal hela dygnet. Det gäller till exempel personer som har stora svårigheter att kommunicera. De kan behöva en liten grupp personal som känner dem väl och vet hur kommunikationen fungerar.

Vi har också träffat personer som har beslut om insatser enligt LSS och samtidigt omfattas av tvångslagstiftning. För dessa personer kan det vara nödvändigt att bostaden och den dagliga verksamheten finns på samma plats för att de ska kunna delta i verksamheten. En person som vi intervjuade i en sådan verksamhet sa:

”Nu är det bra, jag har det bra här.”

Personen hade tidigare levt under svåra och oroliga förhållanden. I det här fallet blev samlokaliseringen en trygg och bra lösning.

3.5 Vissa svårigheter att få kontakt med personer att intervjua

För att få kontakt med personer att intervjua har vi i första hand vänt oss till verksamhetschefer som är ansvariga för gruppbostäder. Några verksamhetschefer svarade nej på vår förfrågan, framför allt på grund av att personalen bedömde att de

personer som bor i gruppboleden inte har möjlighet att svara på våra frågor. Andra svarade inte alls. Ett antal sa först ja men svarade sedan inte på våra påstötningar. Vi vet inte säkert vad det beror på.

Vi har kontaktat flera personer som bor i anslutning till daglig verksamhet, men bara fått svar från ett fåtal. Det här ger en viss snedvridning i vilka vi har fått kontakt med. Vi vet inte heller vad vi skulle ha fått veta om vi hade fått intervjua personer i gruppbosteder som vi inte har fått tillträde till.

4 Samlokalisering och utformning av gruppbestäder

I det här kapitlet redogör vi för resultaten av vår kartläggning av gruppbestäder och besvarar frågeställning 1 och 3.

Det här är våra sammanfattande resultat i kapitlet:

- Det är relativt vanligt att gruppbestäder är samlokaliserade, framför allt med andra gruppbestäder.
- Däremot är det ovanligt att gruppbestäder ligger nära daglig verksamhet.
- Det är också ovanligt att gruppbestäder ligger i ett industriområde eller har långt till kollektivtrafik.

4.1 Vi har kartlagt gruppbestädernas lokalisering utifrån deras adresser

Omsorgsregistret omfattar verksamheternas besöksadresser, som vi har använt till så kallad geokodning. Det innebär att vi har konverterat adresserna till koordinater för att kunna placera verksamheterna på en karta och mäta avståndet mellan dem. Se bilaga 1 för mer information om den metod vi har använt oss av.

I våra analyser har vi tittat på hur gruppbestäder enligt LSS ligger i förhållande till följande verksamheter:

- andra gruppbestäder enligt 9 § 9 LSS,
- servicebestäder enligt 9 § 9 LSS,
- daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS,
- särskilda boenden för äldre enligt 8 kap. 4 §§ SoL,
- bostad med särskilt stöd enligt 9 kap. 11 §§ SoL.

Bostäder med särskild service enligt SoL är bostäder för personer som har insatser enligt SoL på grund av funktionsnedsättning, samsjuklighet eller missbruk. Vi benämner dessa som SoL-boende genomgående i kapitlet. Särskilda boenden för äldre benämns som säbo i figurerna.

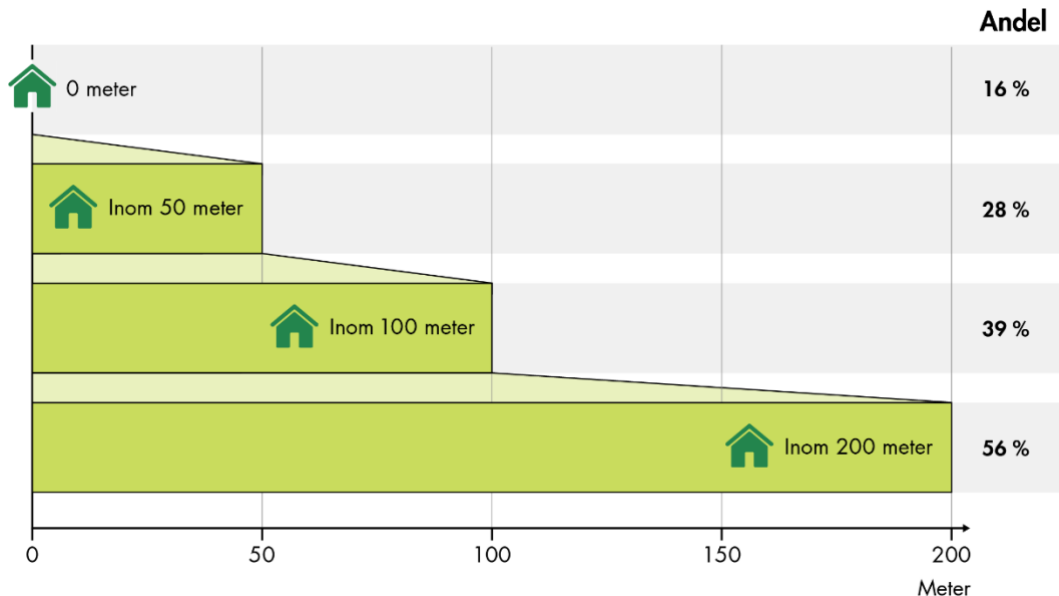
4.2 En av fyra gruppbestäder har en annan verksamhet inom 50 meter

Förekomsten av samlokalisering beror på vilket avstånd som används (se figur 4). Totalt 16 procent av gruppbestäderna har minst en annan verksamhet på samma adress som

gruppbo­staden, alltså inom 0 meter. Det kan exempelvis innebära att verksamheterna finns på olika våningsplan i ett höghus.

Vidare har drygt en av fyra (28 procent) gruppbo­städer enligt LSS en annan verksamhet inom 50 meter. Om vi i stället tittar på 100 meters radie är två av fem (39 procent) gruppbo­städer samlokaliserade, och med måttet 200 meter är över hälften (56 procent) samlokaliserade. Andelarna är kumulativa, detta betyder att kortare avstånd är en delmängd av längre avstånd. Detta innebär att till exempel en gruppbo­stad som har en annan verksamhet inom 50 meter räknas också in i andelarna för 100 och 200 meter.

Figur 4. Andel gruppbo­städer som har en annan verksamhet inom olika avstånd.

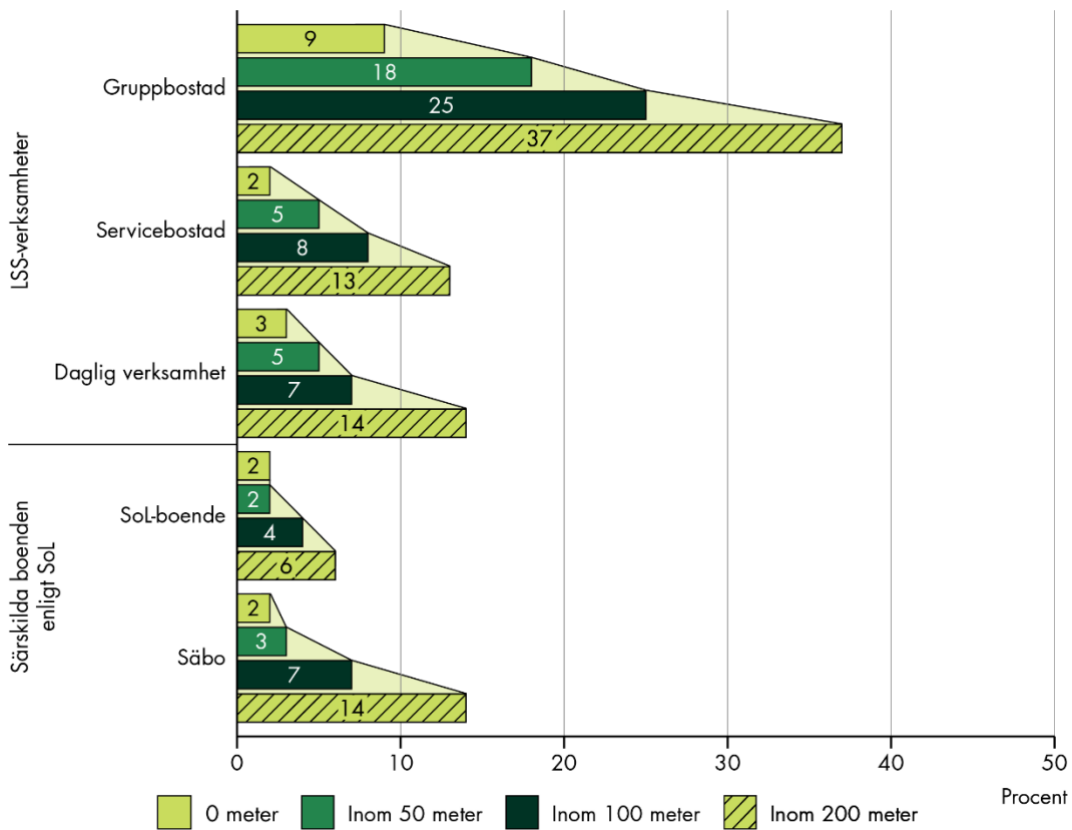
Källa: IVO:s omsorgsregister.

Not: Andelarna är kumulativa. Det innebär att gruppbo­städer som har en annan verksamhet inom ett kortare avstånd även ingår i andelen för längre avstånd.

4.2.1 Vanligast att en gruppbo­stad ligger nära en annan gruppbo­stad

Det är vanligast att en gruppbo­stad ligger nära en annan gruppbo­stad, oavsett vilket avstånd vi studerar (figur 5). En av tio gruppbo­städer ligger på samma plats som en annan gruppbo­stad, medan drygt en av fem har en annan gruppbo­stad inom 50 meters avstånd. Andelen med en annan gruppbo­stad i närheten är ännu större när vi tittar på 100 och 200 meters avstånd. En del gruppbo­städer har nära till flera verksamheter, vilket vi återkommer till i avsnitt 4.3.

Figur 5. Andel gruppboendestäder som har andra gruppboendestäder, serviceboendestäder, dagliga verksamheter, SoL-boendestäder och särskilda boendena för äldre (säbo), inom olika avstånd.

Källa: IVO:s omsorgsregister.

Not: Andelarna är kumulativa. Det innebär att gruppboendestäder som har en annan verksamhet inom ett kortare avstånd även ingår i andelen för längre avstånd.

4.2.2 Få gruppboendestäder är samlokaliserade med daglig verksamhet

Endast 3 procent av gruppboendestäderna finns på samma adress som en daglig verksamhet (figur 5). När det gäller lite längre avstånd har 5 procent av gruppboendestäderna en daglig verksamhet inom 50 meter, och 7 procent har en daglig verksamhet inom 100 meter. Andelen ökar markant när vi studerar avståndet 200 meter, med 14 procent av gruppboendestäderna.

4.2.3 Samlokalisering med andra icke-ordinära boendeformer förekommer

Gruppboendestäder kan även samlokaliseras med andra icke-ordinära boendeformer såsom serviceboendestäder enligt LSS, SoL-boendena och särskilda boendena för äldre. Cirka 2 procent av gruppboendestäderna ligger på samma plats som en serviceboendestad enligt LSS, och andelen är i princip densamma när det gäller SoL-boendena och särskilda boendena för äldre, se figur 5.

4.2.4 Samlokalisering är vanligare för bostäder i privat regi

Samlokalisering är vanligare bland gruppbestäder i privat regi jämfört med bostäder i offentlig regi, när vi studerar radien 0 och 50 meter (figur 6). Vår kartläggning visar att 21 procent av gruppbestäderna som drivs i privat regi ligger på samma plats som en annan verksamhet. Motsvarande andel är 14 procent för gruppbestäder som drivs i offentlig regi. På 100 och 200 meters radie ser vi dock inga större skillnader utifrån driftsformen.

Gruppbestädernas driftsform

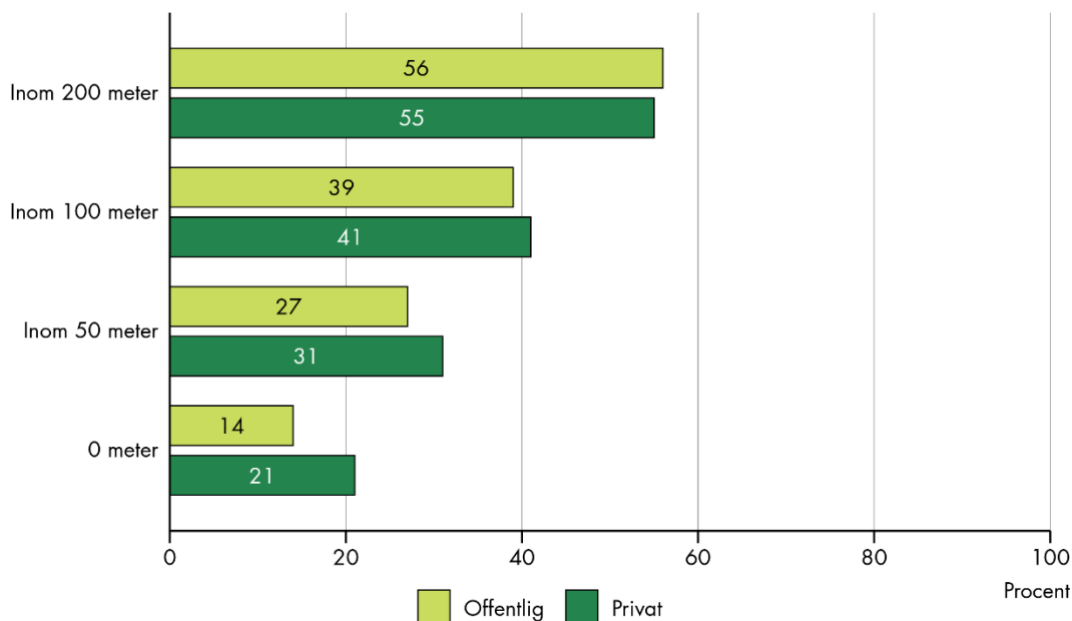
Gruppbestäder kan bedrivas i kommunens egen regi eller av en privat utförare. Privata aktörer kan driva gruppbestäder antingen genom entreprenad, där kommunen upphandlar en privat utförare enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, LOU, eller inom ramen för ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem, LOV, där privata aktörer kan ansöka om tillstånd att bedriva gruppbestad.

16 procent av alla gruppbestäder drivs i privat regi och 5 procent drivs genom entreprenad. I registret klassas gruppbestäder som drivs genom entreprenad som offentliga verksamheter, och de ingår i kategorin offentligt drivna gruppbestäder i våra sammanställningar.

En förklaring till skillnaden skulle kunna vara att en del privata gruppbestäder drivs av idéburna aktörer som så kallade bykollektiv där personer med funktionsnedsättning bor tillsammans med personalen och deras familjer. De har ofta en antroposofisk inriktning med flera gruppbestäder och dagliga verksamheter på samma plats, oftast ute på landet. Enligt förarbetena till LSS bör man kunna göra undantag för samlokalisering just när det gäller gruppbestäder i bykollektiv (prop. 1992/93:15, s. 87).

Vidare ser vi att det finns skillnader i krav på registrering av verksamheter. Kommuner har inte lika hårda krav på hur de ska registrera sina verksamheter i jämförelse med privata aktörer. Det är upp till kommunerna själva att avgöra hur deras verksamheter ska registreras hos IVO. Detta kan leda till att flera verksamheter kan registreras som en och samma verksamhet. Då är det möjligt att andelen offentligt drivna gruppbestäder som är samlokaliserade i praktiken kan vara något högre.

Figur 6. Andel gruppbestäder som har en annan verksamhet inom olika avstånd, fördelat på privat kontra offentlig drift.

Källa: IVO:s omsorgsregister.

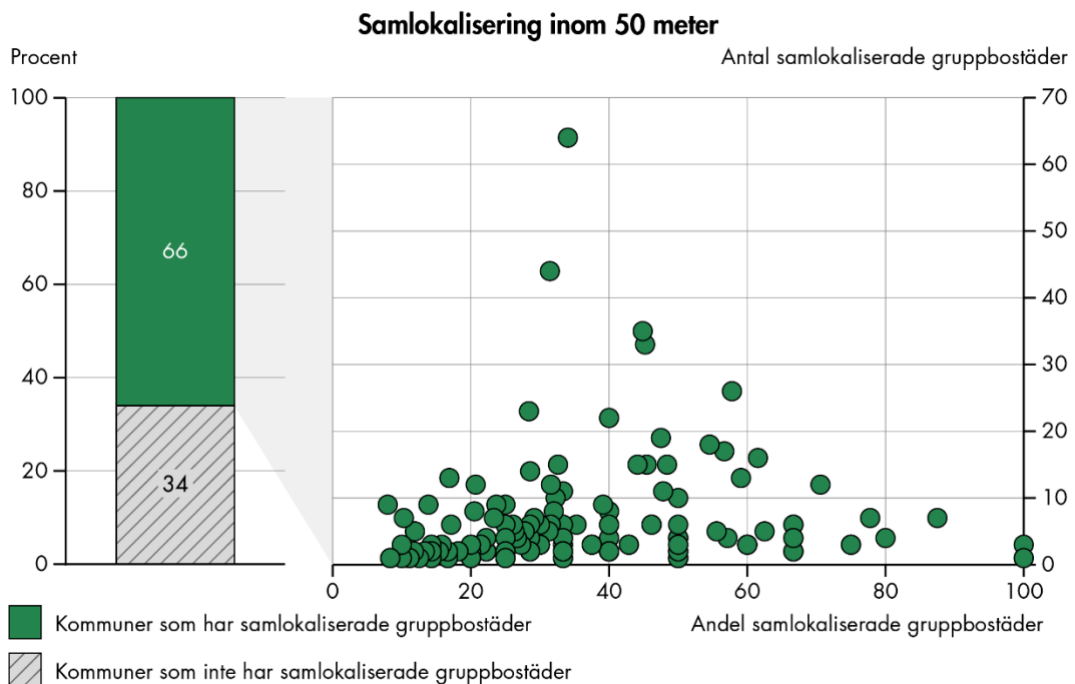
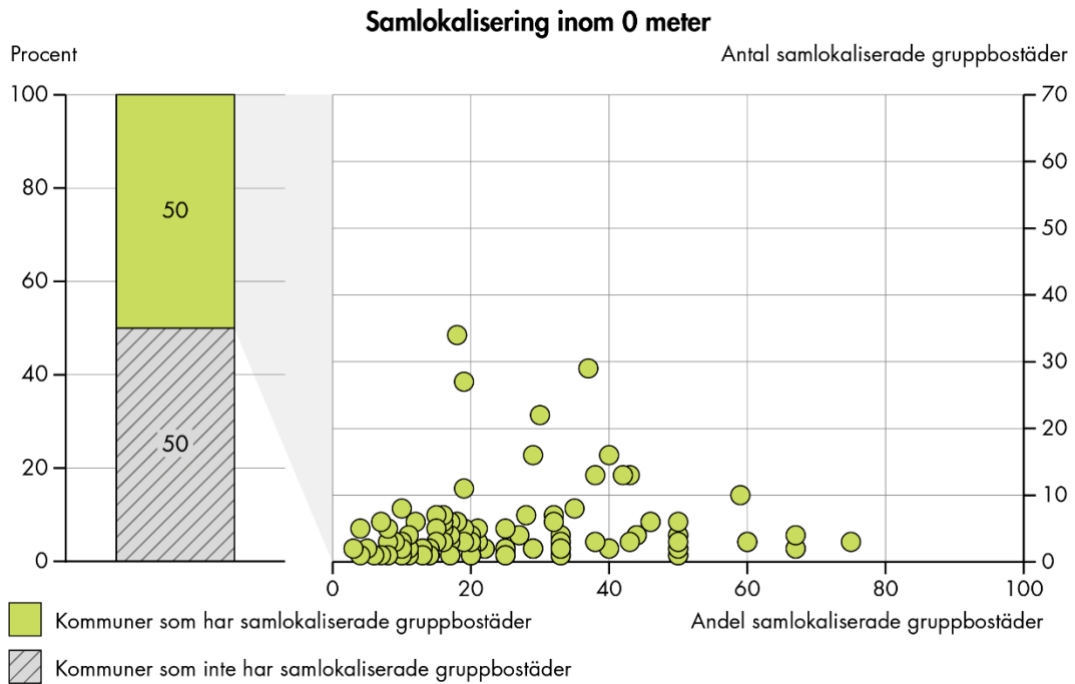
Not: Andelarna är kumulativa. Det innebär att gruppbestäder som har en annan verksamhet inom ett kortare avstånd även ingår i andelen för längre avstånd.

4.2.5 Förekomsten av samlokalisering varierar stort mellan kommunerna

I hälften av kommunerna finns gruppbestäder med en annan verksamhet på samma adress. Figur 7 visar andelen kommuner med samlokaliserade gruppbestäder, och antalet samt andelen gruppbestäder med annan verksamhet inom 0 och 50 meter i de kommuner där samlokalisering förekommer. Vi ser stora skillnader i andelen gruppbestäder som ligger på samma adress som en annan verksamhet, och spannet är 3–75 procent. Kommuner med en hög andel samlokaliserade gruppbestäder har i genomsnitt färre gruppbestäder.

Andelen kommuner med samlokaliserade gruppbestäder ökar till två tredjedelar när vi studerar avståndet 50 meter. Även här är spannet mellan kommunerna stort, med 8–100 procent av gruppbestäderna. Även här har kommunerna med en hög andel samlokaliserade gruppbestäder i genomsnitt färre gruppbestäder.

Figur 7. Andel kommuner med samlokaliserade gruppbestäder samt antalet och andelen samlokaliserade gruppbestäder per kommun inom 0 meter och 50 meter.

Källa: IVO:s omsorgsregister.

4.2.6 Samlokalisering hänger delvis ihop med kommuntyp

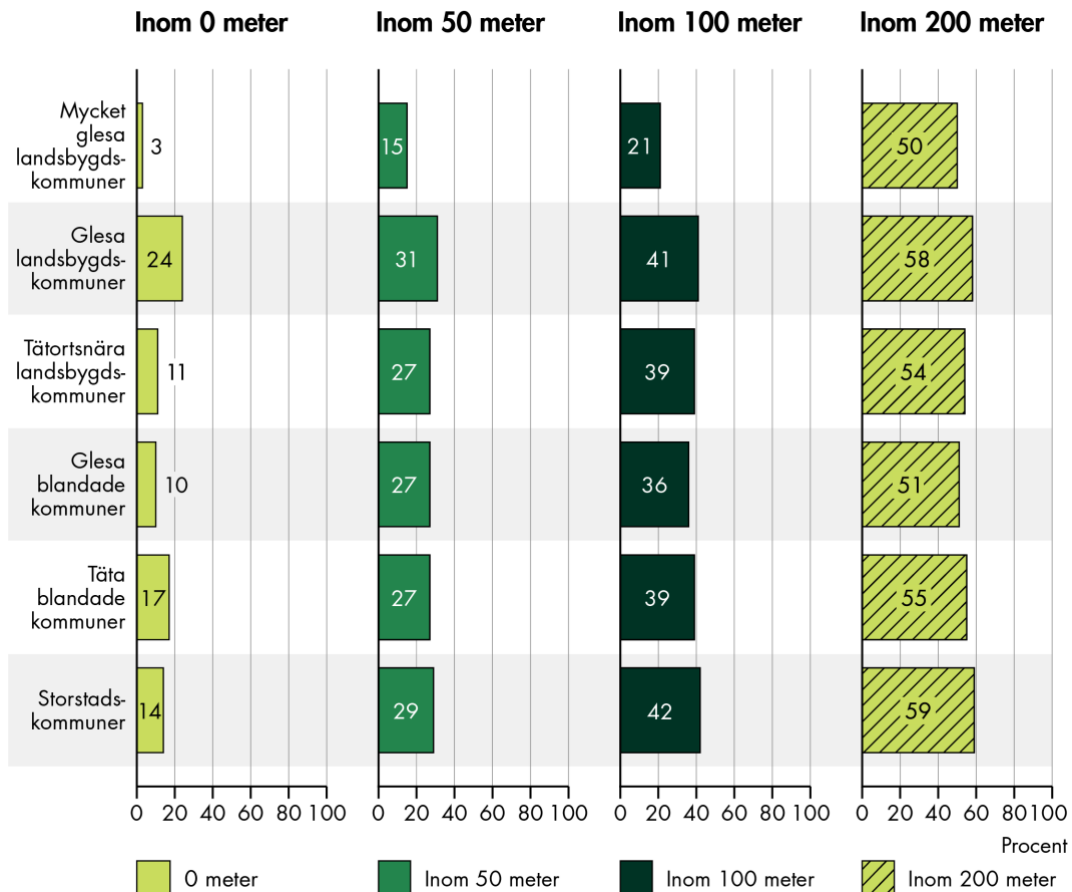
Det finns vissa skillnader mellan olika kommuntyper när det gäller samlokalisering, men resultaten är inte entydiga.

Skillnaderna mellan olika kommuntyper är störst när vi tittar på det kortaste avståndet, 0 meter, se figur 8. Nästan 25 procent av gruppbestäder i glesa landsbygdskommuner

ligger på samma plats som en annan verksamhet. Samtidigt är andelen låg i mycket glesa landsbygdskommuner med endast 3 procent.

Variationen mellan de olika kommuntyperna är betydligt mindre när vi tittar på avstånden 50, 100 eller 200 meter. Mycket glesa landsbygdskommuner sticker dock ut med lägre andelar samlokaliserade gruppbestäder för dessa avstånd.

Figur 8. Andel gruppbestäder som har en annan verksamhet inom olika avstånd, fördelat på kommuntyp.

Källa: IVO:s omsorgsregister.

Not: Andelarna är kumulativa. Det innebär att gruppbestäder som har en annan verksamhet inom ett kortare avstånd även ingår i andelen för längre avstånd.

4.3 Gruppbestäder är framförallt samlokaliserade med en annan verksamhet

I detta avsnitt tittar vi närmare på kluster av verksamheter nära gruppbestäder, det vill säga hur många och vilken typ av verksamheter som finns i närheten. Oavsett vilket avstånd vi tittar på ser vi att det är vanligast att samlokaliserade gruppbestäder ligger nära en annan verksamhet. Andelen gruppbestäder som är samlokaliserade med mer än en verksamhet ökar med avståndet.

4.3.1 Antalet verksamheter som ligger nära gruppbestäderna ökar med avståndet

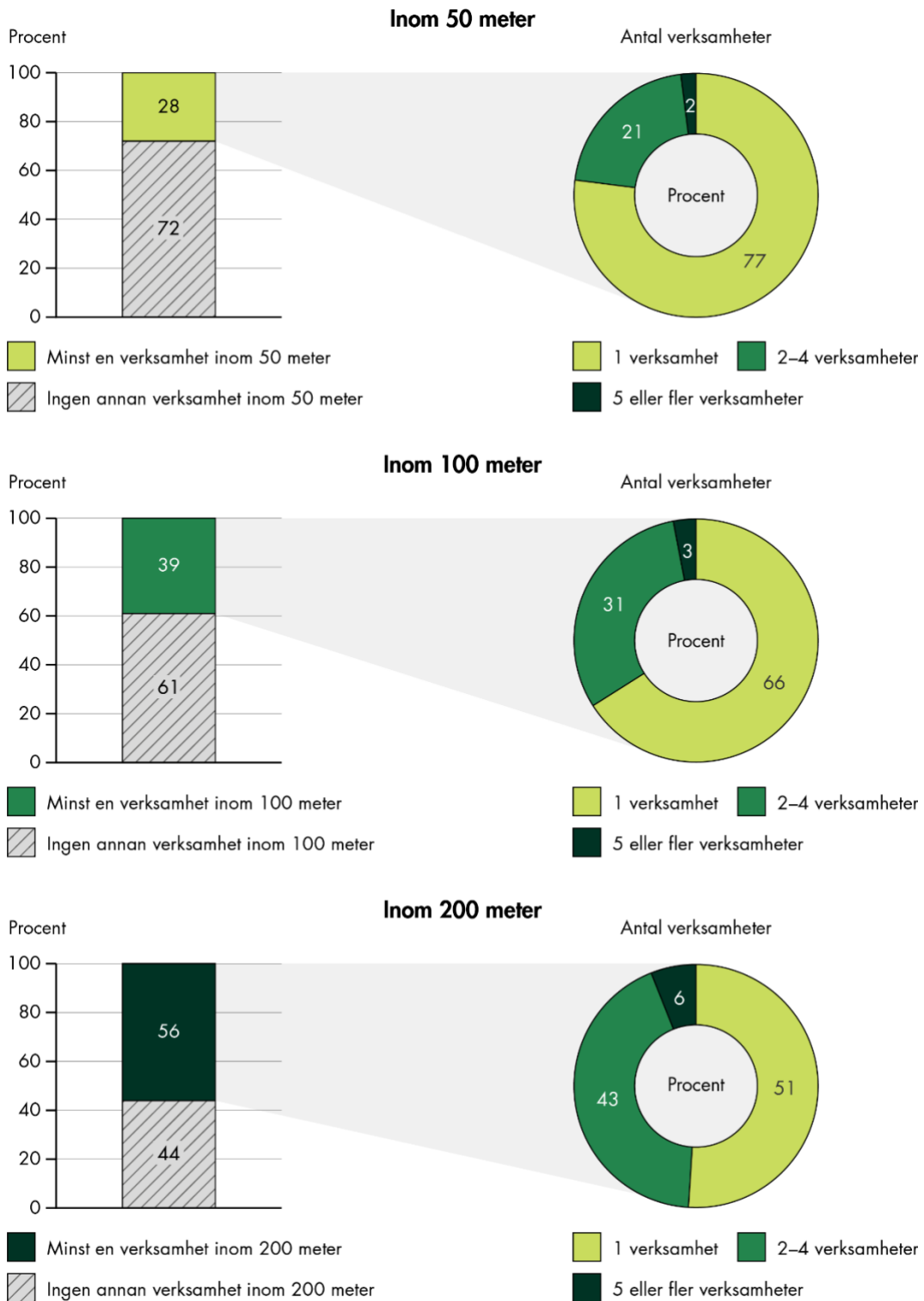
Hur många verksamheter som ligger i närheten av gruppbestäderna beror på vilken radie vi utgår från, se figur 9.

I avsnitt 4.2 konstaterade vi att 28 procent av gruppbestäderna har någon verksamhet inom en radie på 50 meter. Bland dessa gruppbestäder ser vi att 77 procent har *en* annan verksamhet inom 50 meter, medan 21 procent har mellan två och fyra andra verksamheter i närheten. Det är ovanligt att gruppbestäderna har fem eller fler verksamheter inom 50 meter.

Inom en radie på 100 meter är det fortfarande vanligast (66 procent) att det rör sig om *en* annan verksamhet. Andelen gruppbestäder med mellan två och fyra verksamheter uppgår till 31 procent. Få gruppbestäder har fem eller fler verksamheter inom 100 meter.

Vid en radie på 200 meter ökar andelen gruppbestäder med mellan två och fyra verksamheter nära till 43 procent. Totalt 3 procent av gruppbestäderna har fem eller fler verksamheter inom 200 meter.

Figur 9. Andel gruppboväder som ingår i kluster uppdelade efter antal verksamheter inom olika avstånd.

Källa: IVO:s omsorgsregister.

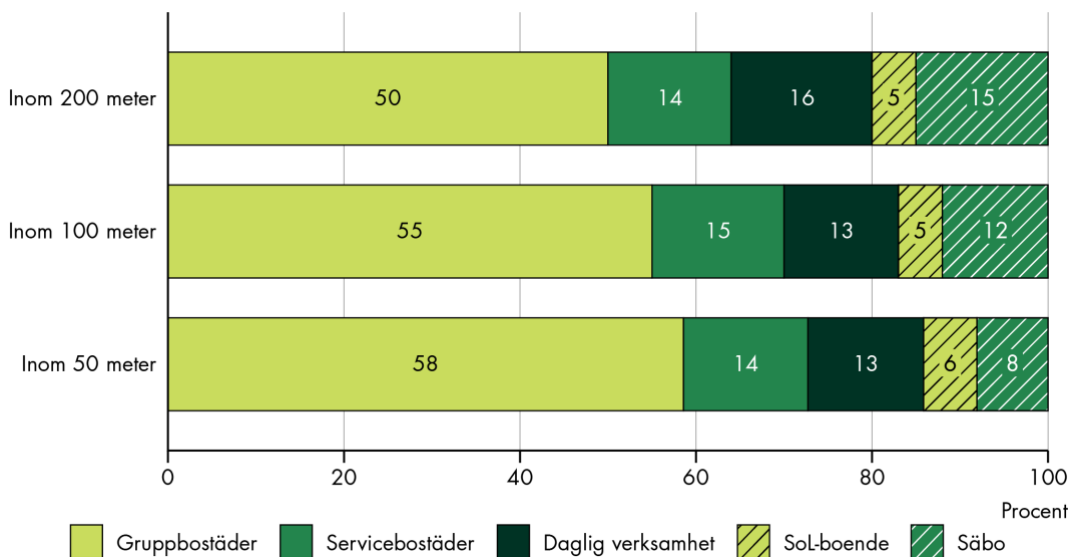
4.3.2 Klustren består till stor del av andra gruppbestäder

Oavsett radie ser vi att gruppbestäder framför allt har andra gruppbestäder i närheten, även om andelen minskar med avståndet. Detta tyder på att gruppbestäder till stor del koncentreras i samma områden, när de väl ligger nära varandra. Figur 10 visar den genomsnittliga fördelningen av verksamheter inom olika avstånd. Den visar alltså vilken typ av verksamhet det gäller, när en gruppbestad har minst en annan verksamhet i närheten.

Vi har här räknat ut den genomsnittliga fördelningen av verksamheter för samtliga gruppbestäder som har minst en annan verksamhet inom de olika avstånden. Det handlar alltså om hur stor andel av de andra verksamheterna som är andra gruppbestäder, servicebestäder, daglig verksamhet och så vidare. Vi har sedan tagit ut den genomsnittliga fördelningen för samtliga kluster.

Kluster inom en radie på 50 meter består till 58 procent av andra gruppbestäder. Servicebestäder enligt LSS och daglig verksamhet utgör en lika stor andel av klustren oavsett avstånd. Andelen för särskilda boenden för äldre ökar med avståndet, från i genomsnitt 8 procent inom 50 meter till 15 procent inom 200 meter.

Figur 10. Genomsnittlig fördelning av verksamheter som ligger i närheten av gruppbestäderna, fördelat på avstånd.

Källa: IVO:s omsorgsregister.

Not: Sammanställningen är genomförd på kluster med minst två verksamheter. Andelarna är kumulativa. Det innebär att gruppbestäder som har en annan verksamhet inom ett kortare avstånd även ingår i andelen för längre avstånd.

4.4 Utformning och planering av gruppbestäder

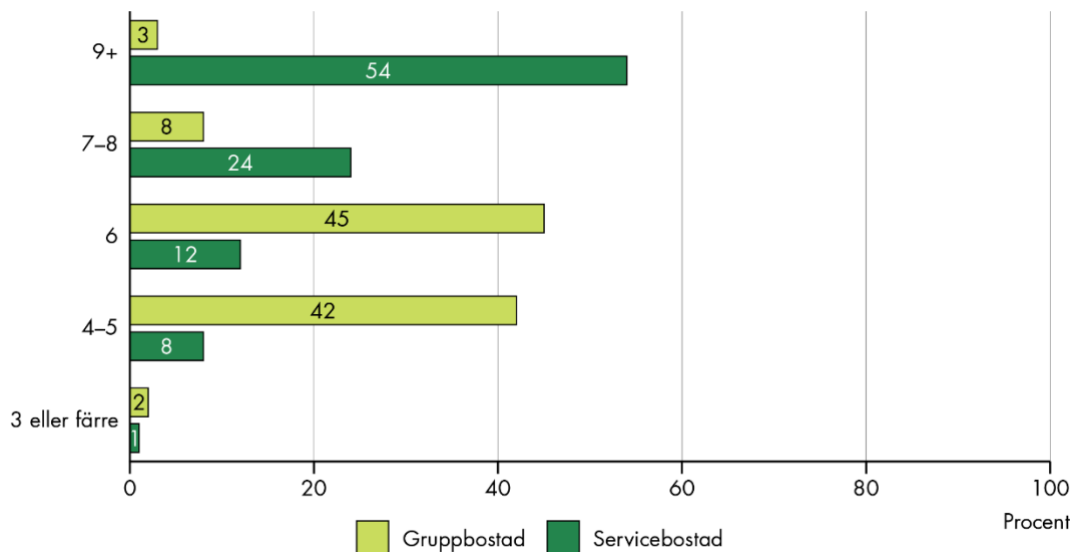
I uppdraget ingick även att titta på om gruppbestäder utformas eller planeras på sätt som riskerar att motverka intentionerna med LSS om att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra och ta aktiv del i samhällslivet. Vi har därför undersökt storleken på gruppbestäderna, i form av antal platser, samt typen av områden som gruppbestäderna finns i.

4.4.1 De flesta gruppboendestäder har sex platser eller färre

Vår kartläggning visar att nio av tio gruppboendestäder har sex platser eller färre. Det stämmer med den praxis som anger maximalt sex platser förutsatt att personerna tillförsäkras goda levnadsvillkor (RÅ 2000 ref. 42). Men det är alltså fler platser än de tre till fem platser som anges i Socialstyrelsens allmänna råd.

Vi har också jämfört med storleken på serviceboendestäder, och ser att 21 procent av serviceboendestäderna har sex platser eller färre. 54 procent av serviceboendestäderna har nio platser eller fler. Gruppboendestäder är alltså generellt mindre än serviceboendestäder. Socialstyrelsens allmänna råd anger inte någon siffra för hur många platser serviceboendestäder bör ha.

Figur 11. Antal platser på gruppboendestäder och serviceboendestäder enligt LSS.

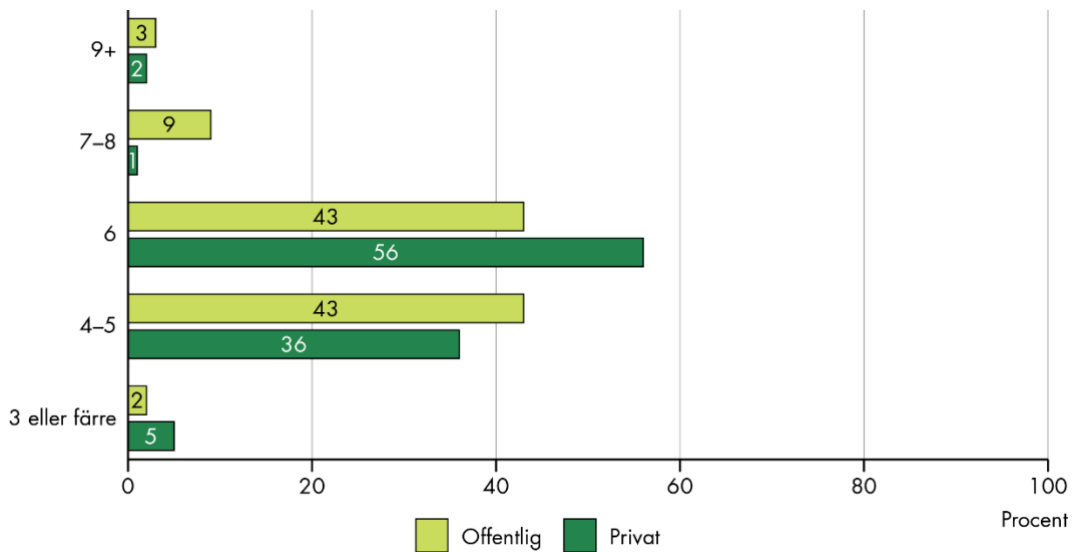

Källa: IVO:s omsorgsregister.

4.4.2 Antalet platser på gruppboenden hör ihop med driftsform

Fyra av tio gruppboendestäder som drivs i offentlig regi har sex platser, jämfört med drygt hälften av boendestäderna i privat regi. När det gäller sju platser eller fler är motsvarande andelar en av tio respektive 3 procent.

IVO ger i regel inte tillstånd till gruppboendestäder som drivs i privat regi om de har fler än sex platser. Det är anledningen till att en större andel av boendestäderna i offentlig regi har fler än sex platser.

Figur 12. Antal platser på gruppboheter, fördelat på organisationstyp.

Källa: IVO:s omsorgsregister

4.4.3 Få gruppboheter ligger avskilt

Resultaten visar att 94 procent av alla gruppboheter ligger i en tätort (definierat som sammanhängande bebyggelse med 200 invånare eller fler). Det är alltså en mycket liten andel av gruppboheter som ligger avskilt på landet, utanför en tätort.

Mindre än 1 procent av gruppboheter ligger i ett verksamhetsområde, det vill säga ett område med en koncentration av arbetstillfällen. Ett verksamhetsområde kan exempelvis vara ett industriområde. Det motsvarar 28 gruppboheter i hela landet. Verksamhetsområdesindelningen gjordes 2020 och vi ser att en del områden har ändrat karaktär sedan dess. Det kan exempelvis röra sig om industriområden som omformats till bostadsområden, där det i sin tur har byggts nya gruppboheter. När vi tittar närmare på dessa gruppboheter ser vi att färre än 28 gruppboheter ligger i faktiska industriområden.

Det är också ovanligt att gruppboheter ligger i ett så kallat handelsområde, alltså ett område som präglas av hög koncentration av detaljhandel. Endast cirka 2 procent av gruppboheter är lokaliserade i sådana områden.

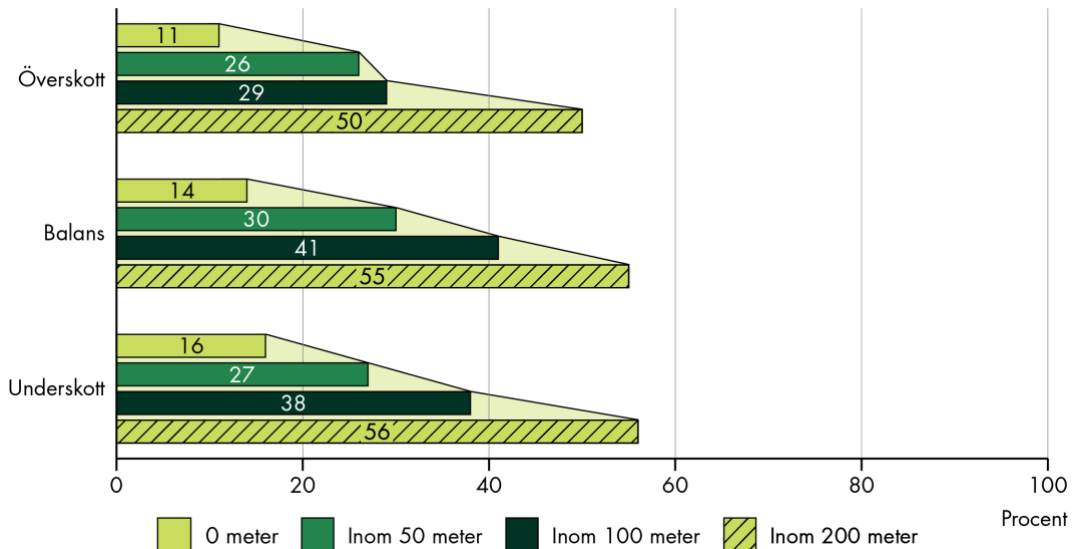
Närheten till hållplatser för kollektivtrafik varierar. Endast 4 procent av gruppboheter har en hållplats inom 50 meter, men 17 procent har en hållplats inom 100 meter och hälften har en hållplats inom 200 meter. Vidare ser vi att nio av tio gruppboheter har en hållplats inom 500 meter, vilket tyder på att tillgången till kollektivtrafik är god för de flesta gruppboheter. Våra analyser har däremot inte kunnat ta hänsyn till hur frekvent kollektivtrafiken är för varje enskilt boende.

4.4.4 Förekomsten av samlokalisering varierar beroende på kommunernas utbud av gruppboheter

Vi har använt resultat från Boverkets bostadsmarknadsenkät (Boverket 2025) för att undersöka om det finns en koppling mellan utbud och samlokalisering. Analyserna visar att utbudet av gruppboheter till viss del samvarierar med samlokalisering.

Kommuner som rapporterar ett överskott av gruppbestäder har även en lägre andel gruppbestäder med andra verksamheter inom 100 och 200 meter. Samtidigt ser vi att kommuner med underskott eller balans i utbudet av gruppbestäder tenderar att ha en högre förekomst av samlokalisering inom 100 och 200 meter. Skillnaden mellan kommunerna är mindre för avstånden 0 och 50 meter.

Figur 13. Andel gruppbestäder som har en annan verksamhet inom olika avstånd, fördelat på kommunens utbud av gruppbestäder.

Källa: IVO:s omsorgsregister, Boverkets bostadsmarknadsenkät från 2024.

Not: Andelarna är kumulativa. Det innebär att gruppbestäder som har en annan verksamhet inom ett kortare avstånd även ingår i andelen för längre avstånd.

4.5 Var gruppbestäder ligger påverkar möjligheten att leva som andra

Ett resultat från vår analys är att samlokalisering och klustring kan se olika ut, och få olika konsekvenser. I detta avsnitt ger vi exempel på hur gruppbestäder kan vara lokaliserade i förhållande till andra verksamheter på en karta. I några fall gäller det klustring som troligen minskar personers möjlighet att leva som andra.

4.5.1 Samlokalisering kan öka risken för isolering

I vår kartläggning har vi sett exempel på hur gruppbestäder samlokaliseras på ett sätt som riskerar att minska personers möjlighet att leva som andra. Ett exempel på detta är när flera gruppbestäder ligger klustrade tillsammans med daglig verksamhet och i ett område som är avskilt från andra bostäder.

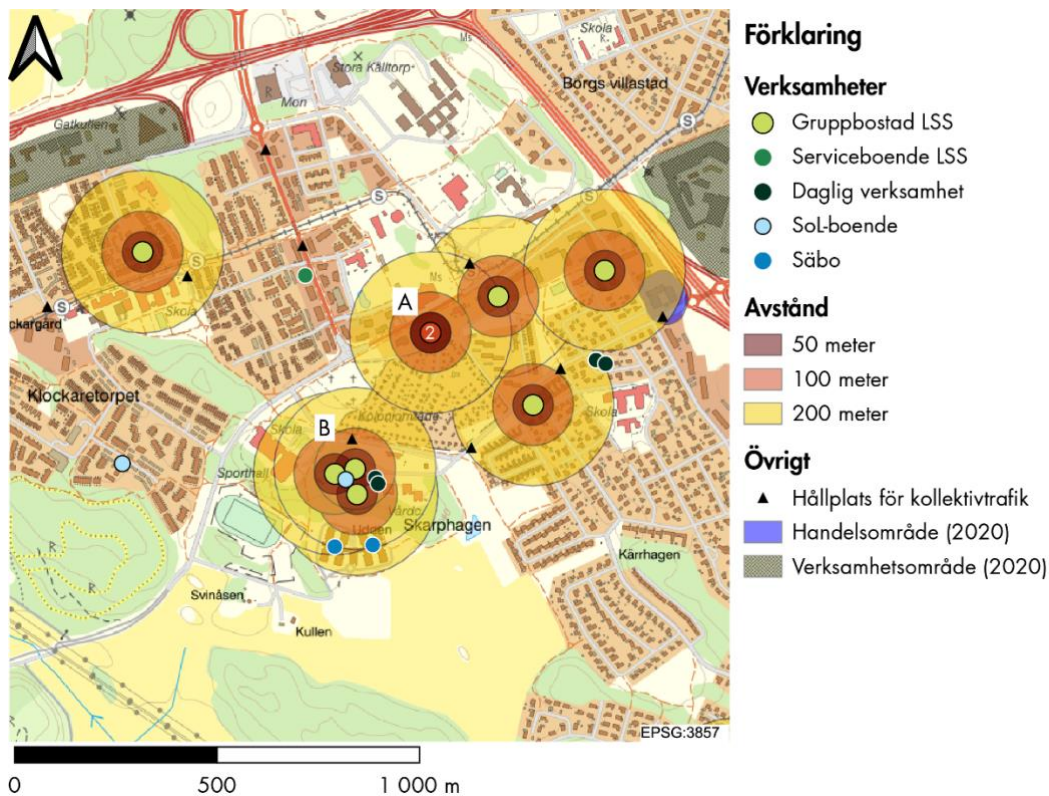
Figur 14 visar ett kartexempel från en mellanstor stad. Kartan visar var gruppbestäder finns och hur många andra verksamheter som ligger i närheten. I figuren tar vi upp område A och B.

I område A finns två gruppbestäder på samma adress, och en tredje gruppbestäd inom 200 meter från dessa två. I närområdet finns även andra gruppbestäder och daglig verksamhet.

I område B finns ett mer koncentrerat kluster av gruppboendestäder och andra verksamheter. Klustret består av tre gruppboendestäder, ett SoL-boende och två dagliga verksamheter. Inom 200 meter finns också två särskilda boenden för äldre. Intill gruppboendestäderna och de dagliga verksamheterna hittar vi även en vårdcentral och en förskola.

Norr om gruppboendestäderna i område B finns kolonilotter. Väster om området finns en skola och en sporthall. I söder avgränsas verksamheterna av en skogsdunge, och bakom den ligger två särskilda boenden för äldre. Sammantaget ligger verksamheterna relativt avskilt från andra bostäder och från platser där många människor rör sig. Klustret ligger också i stadens utkant.

Figur 14. Kartexempel på gruppboendestäder som bildar kluster i en mellanstor stad.

Källa: IVO:s omsorgsregister, Lantmäteriet, SCB och Trafikverket.

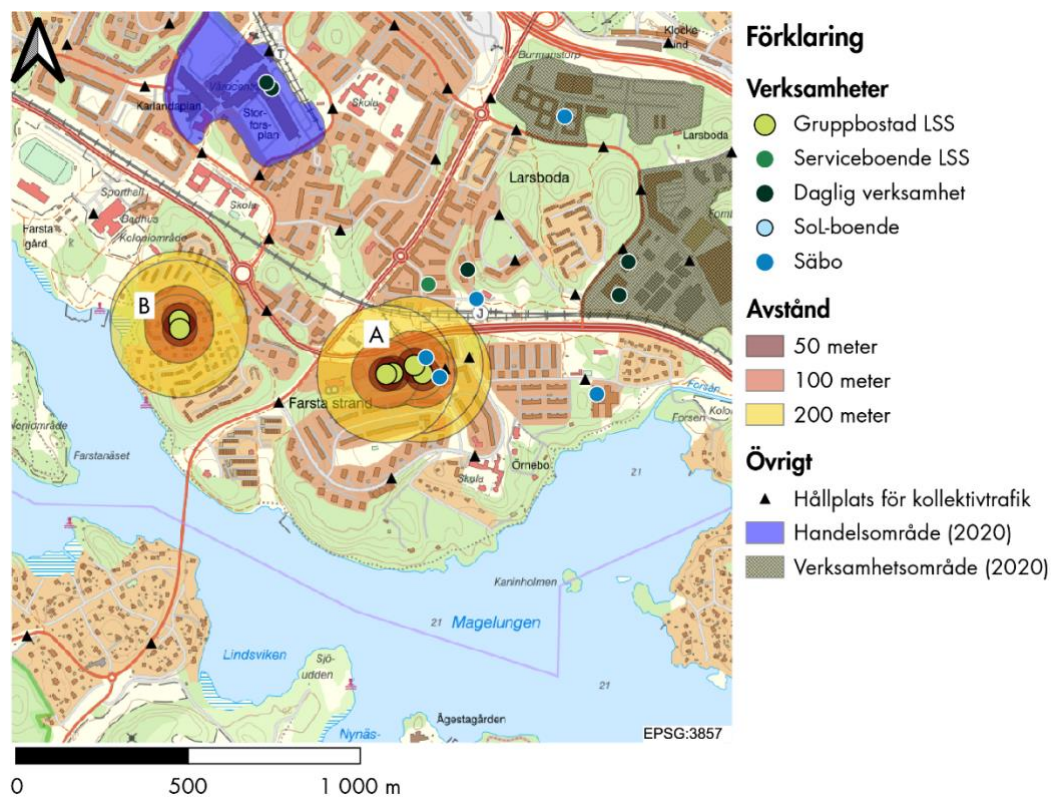
4.5.2 Risken för isolering är lägre när gruppboendestäder ligger centralt

Andra kluster är integrerade med annan bebyggelse, exempelvis bostadsrättsföreningar. I vår kartläggning har det framkommit att vissa kommuner försöker lägga gruppboendestäder centralt för att personer som har sin bostad där ska ha nära till service och kommunikationer.

Figur 15 visar ett kluster av verksamheter i en storstadskommun, område A i figuren. Klustret består av fyra gruppboendestäder och två särskilda boenden för äldre. Gruppboendestäderna ligger i olika trappuppgångar i flerfamiljshus som ingår i en bostadsrättsförening. I närheten finns dessutom ett lokalt centrum med affärer och kollektivtrafik. Detta innebär att personer som har sin bostad i någon av dessa gruppboendestäder har möjlighet att röra sig på platser där andra personer rör sig.

I område B i figuren finns två gruppboendestäder bredvid varandra. Dessa gruppboendestäder är lokaliserade i ett villaområde och ligger lite längre bort från centrum.

Figur 15. Kartexempel på gruppboendestäder som bildar kluster i en storstad.

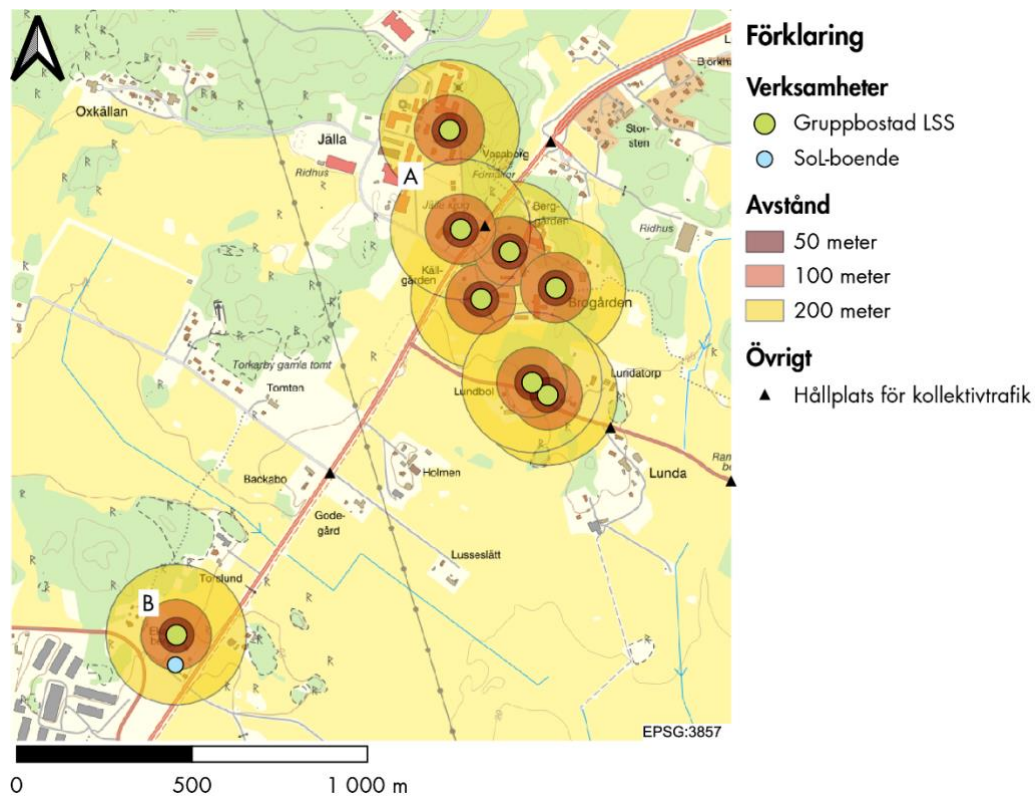
Källa: IVO:s omsorgsregister, Lantmäteriet, SCB och Trafikverket.

4.5.3 I vissa fall samlas många gruppboendestäder i avskilt läge

Det finns också större kluster som ligger avskilt, antingen en bit utanför en stad eller i något annat läge som gör det svårare för personerna i dessa gruppboendestäder att delta i samhällslivet. Kartan i figur 16 visar vi ett kluster och verksamheter på landsbygden utanför en större stad. I område A finns sju gruppboendestäder samt flera skolor, en rättspsykiatrisk anstalt och ett hem för vård eller boende.

I närheten finns område B med en gruppboendestad som ligger avskilt, och i närheten hittar vi ett SoL-boende.

Figur 16. Kartexempel på gruppboendestäder som bildar kluster på landsbygden utanför en större stad.

5 Anledningar till samlokalisering

I det här kapitlet besvarar vi frågeställning 2. Vi redogör för anledningarna till att kommuner har samlokaliserat eller planerar att samlokalisera gruppbestäder. Resultaten bygger på intervjuer med företrädare för sex kommuner av olika storlek och i olika delar av landet samt företrädare för SKR, Socialstyrelsen och funktionsrättsorganisationer.

Det här är våra sammanfattande resultat i kapitlet:

- Fyra av tio kommuner har brist på gruppbestäder och vi ser att det kan drivas på samlokaliseringlösningar eftersom det är billigare att bygga två eller flera gruppbestäder på samma plats.
- En annan viktig anledning kan vara att kommunen har svårt att rekrytera personal till gruppbestäder och därför vill samlokalisera verksamheter för att använda personalen mer effektivt.
- Det kan också handla om brist på lämplig mark att bygga på i kommunen.
- En del personer med funktionsnedsättning har också behov som gör att samlokaliseringlösningar är lämpliga.
- Vi ser att kommuner kan behöva mer stöd och vägledning när det gäller hur de ska planera, utforma och organisera gruppbestäder.

5.1 Brist på gruppbestäder kan göra att kommuner väljer att samlokalisera

Bristen på gruppbestäder kan leda till att kommuner samlokaliserar. Kommuner som anger att de har underskott eller balans i utbudet av gruppbestäder har en något högre förekomst av samlokalisering inom 100 och 200 meter än kommuner med överskott på gruppbestäder.

Det tar ofta lång tid från beslut om att bygga en ny gruppbestäd tills den står klar, och genom att bygga två eller fler bestäder intill varandra kan det gå snabbare att få fram fler platser. Brådskan kan bero på en bristande framförhållning i kommunens planering av gruppbestäder.

Ekonomi är en faktor i beslut om att samlokalisera verksamheter, enligt företrädare för kommuner och SKR. Det är mer kostnadseffektivt att bygga flera bestäder på samma gång. Det kan leda till att kommuner fattar beslut om att bygga flera gruppbestäder på samma plats, det vill säga samlokaliserat för att få fram fler gruppbestäder och på så sätt möta behovet. Kommunerna kan dessutom vilja bygga fler gruppbestäder centralt där det redan finns gruppbestäder eftersom många personer i målgruppen efterfrågar det.

5.1.1 Kommuner behöver känna till behovet av gruppboendestäder

Våra intervjuer visar att kommunerna behöver vara proaktiva när det gäller att bygga helt nya gruppboendestäder eller inrätta gruppboendestäder i befintliga fastigheter. Det gäller oavsett om gruppboendestäderna ska drivas i kommunens egen regi eller om de ska drivas av en privat aktör genom entreprenad. En viktig del i det arbetet är att känna till det aktuella behovet i kommunen och göra prognoser för behovet på sikt. Kommunerna behöver ha en beredskap och tidigt identifiera tomter eller fastigheter där gruppboendestäder kan byggas eller inrättas. Det är också viktigt med bra samordning mellan den förvaltning i kommunen som har ansvar för fysisk planering och den förvaltning som har ansvar för LSS-verksamheten.

Vi har inte systematiskt undersökt hur kommunerna arbetar med prognoser för behovet av bostad med särskild service enligt LSS, men vi har ställt frågor om det i våra intervjuer med kommunala företrädare. Enligt svaren har vissa kommuner uppdragsbeskrivningar eller boendepplaner för bostad med särskild service, och de har olika tillvägagångssätt för att bedöma behovet. De kan till exempel använda statistik över personer som fått insatsen bostad beviljad men ännu inte fått en plats i en gruppboendestad. De kan även analysera hur många barn och unga som går i anpassad gymnasieskola och som kan efterfråga insatsen bostad med särskild service när de blir vuxna.

5.1.2 Vissa kommuner bygger fler gruppboendestäder och kan erbjuda personer att flytta tillbaka till kommunen

Förutom nybyggnation och inrättande av gruppboendestäder i befintliga fastigheter använder kommuner sig av externa placeringar för att möta behovet av gruppboendestad. Personer som har fått insatsen beviljad får alltså erbjudande om bostad i en annan kommun. Den lösningen är dock kostsam och kommunerna kan därför vilja öka sitt eget utbud av gruppboendestäder. Företrädare för en kranskommun till Stockholm anger att man byggt många nya gruppboendestäder under de senaste åren och nu kan erbjuda personer som bott i en annan kommun att flytta tillbaka igen. Den kommunen anger i Boverkets bostadsmarknadsenkät att de har god tillgång till gruppboendestäder (Boverket 2025).

5.2 Kommuner har svårt att rekrytera personal

Företrädare för kommunerna lyfter fram att det är svårt att rekrytera personal till gruppboendestäder, framför allt personal med rätt kompetens. Problemen med rekrytering kan göra att kommuner vill använda samma personal på mer än en gruppboendestad eller på en gruppboendestad och en daglig verksamhet. I våra intervjuer framkommer även att kraven på dygnsvila har gjort att det blir svårare att lägga scheman för personalen som lever upp till kraven.

Svårigheter att rekrytera personal kan vara särskilt påtagligt i kommuner med låg arbetslöshet, exempelvis där industrier och det privata näringslivet attraherar mycket arbetskraft. Men rekryteringsläget skiljer sig mycket åt mellan kommuner och några av de intervjuade kommunerna har inga svårigheter att rekrytera personal till sina gruppboendestäder. Företrädare för en funktionsrättsorganisation ifrågasätter att det är svårt att rekrytera personal. De menar att det handlar om att verksamheterna behöver erbjuda bra löner och goda arbetsvillkor.

Riksförbundet FUB för personer med intellektuell funktionsnedsättning har genomfört en enkätundersökning till närstående och företrädare för personer som har sin bostad i en gruppboende. I enkäten framkommer att många närstående upplever att bemanningen är otillräcklig (FUB 2025).

5.3 Kommuner kan ha svårt att hitta lämpliga tomter för att bygga nya gruppboenden

Samlokalisering kan även bero på att kommunen har svårt att hitta lämpliga tomter för att bygga nya gruppboenden och att kommunen därför bygger flera gruppboenden på samma tomt. Det är inte ovanligt att gruppboenden byggs i ett plan där varje lägenhet har en uteplats. Det kräver större markyta än om man bygger i flera våningar. Det kan därför vara svårt att hitta tomter som är tillräckligt stora till ytan. Ett annat exempel är en kommun som har en ambition att i centralorten bygga gruppboenden inom fem kilometers radie från centrum, vilket gör att de tomter som ligger utanför den radien inte kan komma i fråga. Det gör att kommunen anser sig vara tvungen att bygga flera gruppboenden på de tomter som är lämpliga, det vill säga i det här fallet tomter som ligger inom en radie på fem kilometer från centrum.

Företrädare för en kommun som vi har intervjuat berättar att under de senaste åren har samtliga bygglov i kommunen som gäller gruppboenden överklagats av personer som bor i närheten av de platser där gruppboendena ska byggas. Överklaganden kan göra att byggprocesserna fördröjs med flera år. Kommunen kan då välja att bygga ytterligare en gruppboende i anslutning till en befintlig för att inte riskera att nya bygglov överklagas.

5.4 Samlokalisering möter behov hos vissa personer

Några intervjupersoner framhåller att samlokalisering av gruppboende och daglig verksamhet kan vara ett sätt att möta behov hos vissa personer med funktionsnedsättning. Kommunerna och även SKR menar att det finns personer som inte mår bra av att behöva förflytta sig långa sträckor mellan gruppboendet och den dagliga verksamheten, till exempel personer med grav autism.

Intervjuerna visar att målgruppen för gruppboende har förändrats under de senaste decennierna och att det ställer delvis andra krav på bostad med särskild service. Det handlar exempelvis om att det är fler äldre i målgruppen. Personer med intellektuell funktionsnedsättning lever precis som resten av befolkningen allt längre. Det kan göra att personerna som har sin bostad i en gruppboende får nya behov, exempelvis som en följd av att de drabbas av demens. Det kan då vara lämpligt att gruppboendet ligger nära ett äldreboende som vänder sig till personer med demens eftersom personerna som har sin bostad i en gruppboende då enklare kan ta del av kompetensen hos personalen som arbetar i demensboendet.

Personer som har sin bostad i en gruppboende kan få mer komplexa behov, exempelvis om de också lider av psykisk ohälsa. Det kan även vara fler personer som behöver en miljö där de inte möter så många andra människor eftersom de inte klarar av att hantera alltför många intryck. Dessa personer kan till exempel må bra av att ha sin dagliga verksamhet nära bostaden och även samma personal i bostaden som i daglig verksamhet.

Att målgruppen förändras är även något som Riksrevisionen lyfter i sin granskning av statens stöd till kommunerna inom LSS att det har skett en ökning av personer i behov av LSS-insatser som har samsjuklighet samt olika former av social problematik. Det ställer nya krav på handläggare och utförare av insatser (Riksrevisionen 2026).

De forskare som vi har intervjuat lyfter också att målgruppen och behovet av stöd har förändrats och fortsätter förändras. De ifrågasätter däremot om samlokalisering är bästa sättet att möta behoven. De menar att kommunerna kan använda individuella behov som ett argument för samlokalisering, men att det i själva verket är ekonomiska motiv som ligger bakom.

5.5 Kommunerna kan behöva stöd för att planera och utforma gruppboheter i enlighet med intentionerna i LSS

Våra intervjuer visar att kommunerna behöver mer stöd för att kunna planera och utforma gruppboheter i linje med målet med LSS om att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra. Kommunerna behöver konkret stöd för att tolka vad exempelvis samlokalisering innebär och vad de behöver tänka på när de inrättar gruppboheter. Detta är i linje med resultaten av Riksrevisionens granskning av statens stöd till kommunernas myndighetsutövning gällande LSS. Riksrevisionen visar bland annat i sin granskning att kommunföreträdare sällan nyttjar Socialstyrelsens kunskapsstöd eftersom de anses vara för allmänt hållna för att ge konkret nytta i handläggningen (Riksrevisionen 2026).

6 Konsekvenser för personernas möjlighet att leva som andra

I det här kapitlet besvarar vi frågeställning 4. Vi analyserar vilka konsekvenser samlokalisering kan få för personernas möjlighet att leva som andra. Vår analys visar att det även är andra faktorer än samlokalisering som påverkar hur personerna har det i sin bostad. Det påverkar också i vilken utsträckning personerna kan utöva självbestämmande och vara delaktiga i samhällslivet. Därför går det inte att analysera samlokalisering isolerat från andra faktorer. I kapitlet analyserar vi även konsekvenser av gruppbestädens läge och storlek, samt konsekvenser av bemanning och arbetssätt i gruppbestäderna.

Det här är våra sammanfattande resultat i kapitlet:

- Sammantaget ser vi att samlokalisering kan vara ett problem i sig eftersom det riskerar att skapa en institutionslik miljö som är avskild från andra boendemiljöer.
- Men det är ofta i kombination med andra faktorer som samlokalisering kan få negativa konsekvenser, till exempel att gruppbestäderna ligger avskilt eller att bemanningen inte är tillräcklig för att personerna ska kunna bestämma över sitt eget vardagsliv.
- Samlokalisering behöver inte alltid vara negativt. Det kan skapa förutsättningar för att bryta social isolering, få tillgång till större sociala nätverk och bli mer delaktig i samhället.
- Vi ser också att det ofta är andra faktorer, framförallt bemanning och arbetssätt som har mer direkt betydelse för individernas vardagsliv och självbestämmande.

Kapitlet bygger främst på intervjuer med forskare, företrädare för SKR, Socialstyrelsen, IVO och funktionsrättsorganisationer. Kapitlet bygger också på intervjuer med personer som har sin bostad i en gruppbestad som vi har redogjort för mer utförligt i kapitel 3.

6.1 Samlokalisering kan vara negativt, men ofta i kombination med andra faktorer

Samlokalisering kan vara negativt i sig eftersom det riskerar att skapa en institutionslik miljö som är avskild från andra boendemiljöer. Men när individer påverkas negativt av samlokalisering handlar det ofta om en kombination med andra faktorer. Det handlar till exempel om att bostaden ligger avskilt, exempelvis utanför tätort eller i utkanten av ett bostadsområde eller samhälle eller är utformad och organiserad på ett sätt som inte gynnar individens självbestämmande.

6.1.1 Samlokalisering kan leda till en institutionslik miljö

I vår kartläggning som vi redovisar i kapitel 4 framgår att det är relativt vanligt att gruppboendestäder ligger nära andra gruppboendestäder. Det förekommer även att gruppboendestäder ligger nära serviceboendestäder eller särskilda boenden för äldre. Om flera gruppboendestäder, serviceboendestäder och exempelvis särskilda boenden för äldre ligger i nära anslutning till varandra finns det risk att miljön blir institutionslik, vilket går emot intentionerna i förarbetena till LSS om att boendemiljöerna inte ska ha en institutionell prägel.

Samlokaliserade boendelösningar kan bli en egen värld som är skild från samhället i övrigt, och personer med funktionsnedsättning kan då upplevas som en avskild grupp (se t.ex. Tøssebro m.fl. 2012 och Altermark 2016). Det handlar också om att personer *utan* funktionsnedsättning då inte möter och lever nära personer *med* funktionsnedsättning. Vi lever våra liv åtskilda från varandra.

6.1.2 Samlokalisering med daglig verksamhet kan bidra till isolering

I vår kartläggning har vi sett att det är ovanligt att en gruppboendestad är samlokaliserad med daglig verksamhet men att det ändå förekommer. Om daglig verksamhet finns i samma byggnad eller i nära anslutning till gruppboendestaden kan det öka risken för isolering eftersom personerna träffar färre andra människor än om verksamheten ligger längre bort så att personen behöver ta sig dit exempelvis med kollektivtrafik. I vissa fall har personerna inte möjlighet att välja en annan daglig verksamhet än den som ligger nära. Det går emot syftet med LSS att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra och själva kunna påverka sin sysselsättning.

6.1.3 Samlokalisering i kombination med avskilt läge kan leda till isolering och sämre stöd

När flera gruppboendestäder och andra icke-ordinära boenden ligger nära varandra ökar risken för att personer som har sin bostad där blir socialt isolerade. Det gäller framför allt om gruppboendestäderna ligger avskilt från andra boendemiljöer. Vi lyfter ett exempel på det och illustrerar det med en karta i avsnitt 4.5. I det exemplet är det alltså inte samlokaliseringen i sig som innebär risk för isolering, utan samlokalisering *i kombination med* det avskilda läget. Men vi vet samtidigt inte något om utformning och organisering av de gruppboendestäder som illustreras i kartan, vi har inte studerat till exempel bemanning och arbetssätt i de specifika gruppboendestäderna.

6.1.4 Avskilt läge kan vara ett problem i sig

Om gruppboendestäderna ligger avskilt och det samtidigt inte finns kollektivtrafik tillgängligt blir det svårare för personer som har sin bostad i en gruppboendestad att ta sig till och från bostaden och då ökar behovet av stöd för att förflytta sig. Det kan i sin tur minska flexibiliteten i stödet och begränsa utrymmet för både planerade och spontana aktiviteter, så att personerna får svårare att vara delaktiga i samhällslivet. En viktig del av att leva som andra är att ha tillgång till service och ett bra utbud av aktiviteter nära där man bor och därför behöver gruppboendestäder ligga centralt och/eller med närhet till kollektivtrafik. Samtidigt ska det finnas möjlighet att välja en bostad som ligger ute på landet om det är

det man önskar. Ett par av de personer som har sin bostad i en gruppbofastad som vi har intervjuat bor på en plats där tillgången till kollektivtrafiken är dålig (se kapitel 3) vilket gör att personerna blir beroende av färdtjänst. Dessa personer framhåller att det är det avskilda läget och svårigheterna att ta sig till andra platser som är det stora problemet för dem.

6.2 Samlokalisering behöver inte alltid vara negativt

Under vissa omständigheter och för vissa personer kan samlokalisering bidra till trygghet, självständighet och vidgade sociala nätverk för personerna som har sin bostad i en gruppbofastad.

6.2.1 Vissa vill ha samma personal i gruppbofastaden som i den dagliga verksamheten medan andra inte alls vill ha det så

Våra intervjuer tyder på att en del personer behöver ha sin dagliga verksamhet nära bofastaden, och tycker att det är tryggt med samma personal i gruppbofastaden som i den dagliga verksamheten. De lär då känna personalen som vet vad de vill och behöver.

Andra vill absolut inte ha det så. De menar att det handlar om integritet och att de inte vill att samma personal som till exempel hjälper dem med hygien och sedan ger dem stöd på daglig verksamhet. De menar att det är viktigt att skilja den privata sfären från sysselsättningen på sin dagliga verksamhet. De forskare vi har intervjuat för liknande resone-mang. Forskarna framhåller också att det är sällsynt att personer behöver ha sin dagliga verksamhet nära gruppbofastaden. De menar att när det förekommer kan personen behöva det under en begränsad period, men inte som en permanent lösning.

6.2.2 Att flera gruppbofastäder ligger i ett vanligt bostadsområde nära service kan främja självständighet

Det finns i vår kartläggning flera exempel på gruppbofastäder som ligger inom 100 meter eller 200 meter från varandra, men i vanliga flerfamiljshus med närhet till centrum med butiker och service och dessutom nära kollektivtrafik. Vi lyfter ett exempel på det och illustrerar det med en karta i avsnitt 4.5. Kartan visar ett antal gruppbofastäder och andra icke-ordinära bofastäder som ligger nära varandra men samtidigt också nära andra ordinära bofastäder. Vi ser även i exemplet att gruppbofastäderna ligger nära butiker och kollektivtrafik. Sådan lokalisering av gruppbofastäder kan göra det lättare för personerna som har sin bostad där att delta i samhällslivet. Flera intervjupersoner som har sin bostad i en gruppbofastad tycker också att det är viktigt att gruppbofastaden ligger centralt. De uppskattar att ha nära till ett centrum med bland annat kaféer och butiker och platser där många andra människor rör sig.

6.2.3 Samlokalisering kan bidra till att bryta social isolering

Personer med intellektuell funktionsnedsättning har färre sociala kontakter än andra människor (se t.ex. Lövgren 2013; SOU 1991:46). Därför kan det vara extra viktigt att de har möjlighet att träffa andra människor och känna gemenskap. En del av de personer som har sin bostad i en gruppbofastad som vi har intervjuat har nära kontakt och gemensamma aktiviteter med personer som bor i närliggande gruppbofastäder eller

servicebostäder. Det kan ge möjligheten att knyta vänskapsband med andra personer och/eller att hitta en kärlekspartner.

En av forskarna som vi har intervjuat beskriver en sorts dubbelhet här. Personer som har sin bostad i en gruppbofastad ska kunna vara en del av samhället och möta personer som inte har funktionsnedsättningar. Samtidigt kan alla människor vilja umgås med personer som befinner sig i en liknande livssituation som man själv befinner sig i. Det viktiga är att det finns en reell möjlighet att själv välja vem man ska umgås med och vad man ska göra. Personerna ska inte vara tvungna att umgås med personer som bor i närliggande gruppbofastäder utan det ska vara ett fritt val.

6.3 Storlek, bemanning och arbetssätt påverkar hur personerna har det i sin bostad

Vår analys visar att andra faktorer, framför allt bemanning, arbetssätt och personalens kompetens ofta påverkar mer hur personerna har det i sin bostad och deras möjligheter till självbestämmande än om gruppbofastaden är samlokaliserad eller inte.

6.3.1 Samlokalisering behöver inte leda till att gruppbofastäder fungerar dåligt

De forskare vi har intervjuat framhåller att det finns samlokaliserade gruppbofastäder som är välfungerande och som har ett individorienterat arbetssätt. Vi har även besökt gruppbofastäder som är samlokaliserade i samband med att vi har intervjuat personer som har sin bostad där. Vårt intryck är att dessa gruppbofastäder är välfungerande. Det finns också gruppbofastäder som inte är samlokaliserade som inte är välfungerande. Vi har inte gjort några egna empiriska undersökningar av hur gruppbofastäderna fungerar men våra intervjuer tyder sammantaget på att det är andra faktorer än samlokalisering som kan ha större betydelse för om personerna får det stöd de behöver.

6.3.2 Gruppbofastäder där många personer har sin bostad kan leda till en kollektivistisk miljö

Om många personer bor tillsammans, antingen som en följd av att flera gruppbofastäder ligger nära varandra eller för att bostaden har fler platser än de sex platser som har blivit praxis, är det större risk för att miljön blir kollektivistisk. Det kan då bli svårare att urskilja behoven hos varje individ. Det kan även göra att gemensamma regler införs i gruppbofastaden som personerna behöver följa (se t.ex. Altermark 2016). Det kan till exempel röra sig om regler om när personerna ska äta middag eller när de ska gå och lägga sig. Reglerna i sig är en indikation på att personerna inte lever som andra, vilket går emot målet med LSS. I SOU 1991:46 framgår också att bostaden ska ses som en institution om det finns gemensamma regler och rutiner som personerna måste rätta sig efter. Frågan är exakt var gränsen går för hur många platser en gruppbofastad bör ha för att det inte ska riskera att bli en kollektivistisk miljö. Vårt arbete med den här rapporten har inte gett något entydigt svar på den frågan. I Socialstyrelsens allmänna råd anges att en gruppbofastad bör ha tre till fem platser. Vår kartläggning visar att de flesta gruppbofastäder har sex platser eller färre i enlighet med den praxis som utvecklats. Samtidigt finns det också gruppbofastäder som har fler än sex bostäder.

6.3.3 Begränsat med personal och stor personalomsättning gör att personerna får mindre stöd, blir mindre självständiga och kan leda till tvångsåtgärder

Om det är få personer som arbetar i gruppboenden kan det göra att personalen helt enkelt inte hinner med att ge personerna som har sin bostad i gruppboendet det stöd de behöver. I våra intervjuer framkommer också att kontinuitet i personalgruppen är viktigt för att skapa trygghet för personer som har sin bostad i en gruppboende. En av de forskare som vi har intervjuat uttrycker det som att personalresurserna direkt påverkar möjligheten att förverkliga självbestämmande för personerna som har sin bostad i en gruppboende. Exempelvis kräver individuellt stöd, såsom att hjälpa personerna att laga mat i sin egen lägenhet, mer resurser än om alla som har sin bostad i gruppboendet åter tillsammans i det gemensamma utrymmet.

Om personer får mindre stöd eller om personalen inte har kompetens och kunskap för att kunna ge rätt stöd så kan det dessutom leda till att personerna känner sig otrygga och det kan ibland till och med leda till utåtagerande beteende. Det finns då en risk att personalen använder icke tillåtna tvångs- och begränsningsåtgärder mot personerna. IVO har uppmärksammat detta i sin tillsyn och genomförde därför under 2023 en riktad tillsyn mot gruppboenden (Inspektionen för vård och omsorg [IVO] 2023).

En faktor som har tagits upp i flera av våra intervjuer med anhöriga, företrädare för funktionsrättsorganisationer och forskare är att insatserna ledsagare eller kontaktperson enligt 9 § 3 och 9 § 2 LSS som syftar till att främja delaktighet sällan beviljas personer till som har sin bostad i en gruppboende. Enligt Socialstyrelsen har beviljandet av insatserna kontaktperson och ledsagare minskat över tid (Socialstyrelsen 2025). När personerna inte får ledsagare eller kontaktperson beviljad så är det enligt våra intervjuer istället personalen i gruppboendet som förväntas följa med personen på olika aktiviteter. Men om gruppboendet inte är tillräckligt bemannad kan det vara svårt eller omöjligt för personalen att hinna med att följa med enskilda personer. Ledsagare och kontaktperson syftar till att just ge personerna möjlighet till att delta i samhällslivet. Därför kan personernas liv bli mycket begränsat om de inte beviljas dessa insatser.

6.3.4 Personalens kompetens och engagemang är avgörande för att personerna ska få rätt stöd

När det gäller bemanning i gruppboendet handlar det inte enbart om att den ska vara tillräcklig och stabil, personalen ska också ha kompetens för att kunna ge personerna det stöd som de behöver. Vi har sett i våra intervjuer med forskare men även med företrädare för kommuner att det bland annat handlar om att det behöver finnas en bredd av olika kompetenser. Det framgår av våra intervjuer att det inte bara är personer med vårdutbildning, till exempel undersköterskor som behöver arbeta i gruppboenden utan även andra yrkesgrupper, framför allt stödpedagoger och stödassistenter som har utbildning för att ge vardagligt pedagogiskt stöd till personer med funktionsnedsättning. Även i våra intervjuer med personer som har sin bostad i en gruppboende framgår det att stödpedagoger och stödassistenter har en viktig roll.

I våra intervjuer framkommer också att cheferna har en viktig roll att spela för att verksamheten ska kunna ge personerna det stöd de har rätt till och behöver. För att

kunna fokusera på att få till ett bra ledningsarbete behöver cheferna ha rätt förutsättningar, resurser och kunskap.

Det framgår också i våra intervjuer med forskare att personalen behöver få kontinuerlig kompetensutveckling när det gäller hur de ska ge personerna det stöd som de behöver. I våra intervjuer framkommer att det varierar mycket mellan kommuner vilka möjligheter som finns till kompetensutveckling och i vilken utsträckning ledning och personal känner till och använder sig av de metoder och arbetsätt som finns. Regeringen har tagit initiativ till ett antal olika satsningar som kan ge kommunerna möjlighet att satsa på kompetensutveckling inom LSS, se faktarutan nedan. Vi har i vår analys inte fördjupat oss i frågan om kompetens och kompetensutveckling i gruppboenden men våra intervjuer tyder på att kommuner och verksamheter kan använda sig av de möjligheter till kompetensutveckling som finns i större utsträckning.

Nationella initiativ som syftar till att höja kompetensen inom LSS-verksamheter

Regeringen har gett uppdrag till myndigheter och tagit initiativ till förändringar som syftar till att ge kommunerna möjlighet att höja kompetensen inom LSS-verksamheten. Socialstyrelsen fick exempelvis 2025 i uppdrag att förbereda inrättandet av ett Nationellt kompetenscentrum för intellektuell funktionsnedsättning och autism. Syftet med kompetenscentrumet är att främja kunskapsutvecklingen hos yrkesverksamma för att stärka kvaliteten i stödet till personer med intellektuell funktionsnedsättning och autism med fokus på bostäder med särskild service eller verksamheter med korttidsvistelse utanför det egna hemmet enligt LSS. Kompetenscentrumet är nu etablerat och invigdes i mars 2026.

Regeringen aviserade dessutom i budgetpropositionen 2025/2026 att Äldreomsorgslyftet som ger kommunerna möjlighet att öka kompetensen och höja kvaliteten i äldreomsorgen ska utvidgas så att personal i LSS-verksamhet får en motsvarande möjlighet som personal inom äldreomsorgen till kompetensutveckling på arbetstid (prop. 2025/2026:1, UO 9). Socialstyrelsen har i uppdrag att fördela medlen till kommunerna och ska i sin uppföljning bland annat redovisa hur medlen fördelas mellan personal i äldreomsorg och personal i LSS-boenden.

7 Slutsatser och rekommendationer

Vi kan konstatera att samlokalisering är relativt vanligt förekommande – många grupp- bostäder ligger nära varandra. Att grupp- bostäder ligger nära daglig verksamhet är där- emot ovanligare. Vår bild är att det finns olika anledningar till samlokalisering men att det huvudsakligen handlar om att kommunerna vill hålla kostnaderna nere, har brist på mark att bygga på och försöker hantera personalbrist.

När flera grupp- bostäder ligger nära varandra, och dessutom nära andra icke-ordinära boenden, kan det skapa en institutionslik boendemiljö som är avskild från andra boendemiljöer. Samlokalisering kan vara negativt i sig eftersom det minskar förutsätt- ningarna för personerna att delta aktivt i samhället och att kunna leva som andra vilket går emot intentionerna med LSS. Det kan göra att personerna som har sin bostad där blir isolerade från resten av samhället. Men det är ofta i kombination med andra faktorer som samlokalisering kan få negativa konsekvenser, till exempel om grupp- bostäderna inte ligger i vanliga bostadsområden eller om grupp- bostaden inte har tillräckligt med personal eller om personerna som har sin bostad där inte får det stöd de behöver och har rätt till.

7.1 Samlokalisering är relativt vanligt förekommande

Vi har undersökt hur samtliga grupp- bostäder i landet ligger i förhållande till andra grupp- bostäder och i förhållande till daglig verksamhet, servicebostäder och äldreboenden. Vår övergripande slutsats är att samlokalisering är relativt vanligt förekommande:

- Drygt en av fyra grupp- bostäder har en annan verksamhet på samma adress eller inom 50 meters avstånd. Cirka 15 procent av grupp- bostäderna ligger på samma adress som en annan verksamhet.
- Det är vanligast att en grupp- bostad ligger nära en annan grupp- bostad. En av fem ligger på samma adress eller inom 50 meter från en annan grupp- bostad. Om vi tittar på större avstånd, 100 och 200 meter, är det ännu vanligare att grupp- bostäder är samlokaliserade med varandra.

7.1.1 Samlokalisering av grupp- bostäder med daglig verksamhet är däremot ovanligt

Det är relativt ovanligt att en grupp- bostad ligger i nära anslutning till en daglig verk- samhet. Endast 5 procent av grupp- bostäderna i Sverige ligger på samma adress som en daglig verksamhet eller inom 50 meters avstånd.

7.1.2 Offentliga aktörer samlokaliserar inte i högre grad än privata

Offentliga aktörer samlokaliserar inte i högre grad än privata aktörer, trots att offentliga aktörer inte behöver ansöka om tillstånd för en verksamhet enligt LSS hos IVO. Tvärtom ser vi att privata aktörer samlokaliserar i något högre grad än offentliga. En förklaring kan vara att kommunerna själva avgör hur de ska registrera sina verksamheter hos IVO, som i sin tur inte kontrollerar de uppgifter som kommunerna registrerar. Exempelvis kan det i vissa fall förekomma att flera gruppbofastaäder som ligger nära varandra har registrerats som en och samma verksamhet. Om gruppbofastaäderna i stället hade registrerats som separata verksamheter skulle det räknas som samlokalisering.

7.2 Brist på gruppbofastaäder och personal kan bidra till samlokalisering

Bristen på gruppbofastaäder kan göra att kommuner väljer samlokaliseringsslösningar. Genom att bygga två eller flera gruppbofastaäder nära varandra går det snabbare att öka utbudet av gruppbofastaäder. Ofta är det också billigare att bygga flera bostäder på samma gång. Dessutom kan kommuner välja att bygga nya gruppbofastaäder i anslutning till befintliga om de har svårt att hitta lämpliga tomter eller vill undvika att byggprojekt överklagas av personer som bor i närheten. Kommunerna kan dessutom välja att bygga fler gruppbofastaäder i centrala lägen där det redan finns gruppbofastaäder eftersom många personer efterfrågar att bo centralt.

Samlokalisering kan också göra det lättare att använda personalen mer flexibelt, till exempel att låta personalen arbeta i flera gruppbofastaäder eller kombinera arbete i en gruppbofastad med arbete på daglig verksamhet. Det gör det även lättare för kommunerna att fylla upp till heltider för personalen. Sådana lösningar kan vara viktiga när det är svårt att rekrytera personal till verksamheterna.

Slutligen kan förändrade behov i målgruppen vara ett motiv för samlokalisering, till exempel att personer med omfattande stödbehov kan behöva ha samma personal i gruppbofastaden som på daglig verksamhet.

7.3 Samlokalisering får inte leda till att syftet med LSS inte uppnås

Vi konstaterar att samlokalisering är relativt vanligt förekommande men det betyder inte att kommunerna automatiskt gör något som strider mot regelverket när de samlokaliserar. I förarbetena till LSS finns ingen närmare beskrivning eller definition av vad samlokalisering innebär. Enligt Socialstyrelsens allmänna råd bör inte gruppbofastaäder ligga nära andra gruppbofastaäder, andra icke-ordinära bostäder eller daglig verksamhet men inte heller där finns någon närmare definition. Eftersom det rör sig om allmänna råd som inte är bindande för kommunerna så skulle kommunerna kunna välja att samlokalisera men måste då kunna garantera och visa att samlokaliseringen inte motverkar syftet med LSS om att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra och tillförsäkras goda levnadsvillkor. Kommunerna måste också kunna garantera att

samlökaliseringen inte leder till en institutionslik miljö i enlighet med vad som framgår i förarbetena till LSS.

7.4 Den genomsnittliga gruppboendestaden har sex platser

Gruppboendestäder omfattar i genomsnitt sex platser, så de är generellt något större än de tre till fem platser som anges i Socialstyrelsens allmänna råd. Offentligt drivna boendestäder har oftare fler än sex platser jämfört med privat drivna. Detta kan delvis förklaras av att privata aktörer i regel nekas tillstånd för sin verksamhet om de har fler än sex platser.

7.5 De flesta gruppboendestäder ligger inte avskilt

De flesta gruppboendestäder ligger i tätorter och har god tillgång till kollektivtrafik, vilket innebär att ett avskilt eller perifert läge är ovanligt. Det är dessutom ovanligt att gruppboendestäder ligger i verksamhetsområden där det finns många arbetsplatser men få andra boendestäder.

7.6 Det är viktigt att involvera personer i målgruppen

Vi har intervjuat personer som har sin bostad i en gruppboendestad. Genom intervjuerna har vi fått en bild av hur det kan vara att ha sitt hem i en gruppboendestad. Vi har även fått värdefulla exempel på hur personer med intellektuell funktionsnedsättning själva beskriver sina liv. Det är viktigt att på det här sättet involvera personer som har sin bostad i en gruppboendestad. Samtidigt har vi inte fått möjlighet att intervjua alla de personer som vi har velat få kontakt med eftersom vi i vissa fall har fått nej när vi har kontaktat gruppboendestäder och verksamheter. Vi kan inte säkert veta vad det beror på men det ger en viss snedvridning när det gäller vilka personer vi har kunnat intervjua.

Många trivs i sina boendestäder och är nöjda med sitt boende. Samtidigt framgår det att vardagen kan vara begränsad, till exempel när det gäller möjligheten att själva välja aktiviteter. Några ser ett värde med att gruppboendestaden ligger på gångavstånd till den dagliga verksamheten. Många har dock svårt att resonera om samlökalisering på grund av sin funktionsnedsättning.

Intervjuerna visar även att boendestens läge har stor betydelse för livskvaliteten. Många vill bo centralt, nära service, kollektivtrafik och andra människor, eftersom det blir lättare att delta i samhället och i olika aktiviteter.

Relationen till personalen är också viktig. För flera intervjupersoner är personalen deras främsta sociala kontakter. Detta kan delvis bero på att många saknar närstående i sin närhet eller har svårt att skapa egna sociala kontakter. Många gruppboendestäder har dock personalbrist, och det kan minska möjligheten att delta i aktiviteter eller göra saker på egen hand.

Personerna har ofta små möjligheter att välja eller byta gruppboendestad eftersom tillgången på gruppboendestäder är begränsad. Detta kan innebära att man måste bo kvar även om boendestens läge eller förutsättningar inte passar behoven eller önskemålen.

7.7 Samlokalisering kan vara ett problem i sig men behöver inte alltid vara negativt

Samlokalisering kan vara negativt i sig. Om flera gruppbestäder och andra verksamheter samlokaliseras med varandra riskera boendemiljön att bli institutionslik och avskild från resten av samhället. Personer med funktionsnedsättning och personer utan funktionsnedsättning lever sina liv åtskilda från varandra.

Risken att det blir en institutionslik miljö ökar dessutom om bostäderna ligger avskilt och med dålig tillgång till kollektivtrafik. Samlokalisering med daglig verksamhet kan också bidra till isolering då det innebär att personerna träffar färre andra människor eftersom de lever sina liv inom ett begränsat område.

Men samlokalisering behöver inte alltid vara negativt. Vissa personer kan känna sig trygga med att ha sin dagliga verksamhet nära gruppbestaden och samma personal i gruppbestaden som i daglig verksamhet. I vissa fall kan samlokalisering bidra till att bryta isolering i och med att de kan ha kontakt med personer som har sina bostäder i andra gruppbestäder. Det kan dessutom ge tillgång till fler aktiviteter. Fler gruppbestäder kan också placeras i centrala lägen där det redan finns andra gruppbestäder. Att bo centralt är något som många personer efterfrågar.

Det är ofta andra faktorer som påverkar mer hur personerna har det i gruppbestaden. Bemanningen i gruppbestaden är central. För lite personal eller hög personalomsättning kan leda till sämre stöd, otrygghet och minskat självbestämmande. Personalens kompetens och arbetssätt är också avgörande för kvaliteten i stödet. Även bostadens storlek påverkar, eftersom större enheter kan göra det svårare att se till varje persons individuella behov.

7.8 Det finns kunskapsluckor kring levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning

Arbetet med den här rapporten har visat att det behövs fler analyser och kunskapsunderlag inom flera områden som rör LSS. Det handlar exempelvis om hur tillgången till ledsagning och kontaktperson ser ut för personer som har sin bostad i en gruppbestad. Det saknas även samlad kunskap om vilken kompetens personalen på gruppbestäder har och hur kommuner och verksamheter arbetar med kompetensutveckling för personalen.

Det handlar också om i vilken utsträckning personerna känner till och förstår sina rättigheter. Arbetet med den här rapporten har visat att det ofta saknas väletablerade rutiner eller stöd för att säkerställa att personerna förstår sina rättigheter.

Mer kunskap om dessa aspekter kan, tillsammans med bostadens lokalisering och utformning, öka möjligheten för personer som har sin bostad i en gruppbestad att leva som andra, delta i samhällslivet och ha goda levnadsvillkor.

7.9 Rekommendationer

► **Kommunerna behöver säkerställa att individens behov och rättigheter styr när det gäller att lokalisera, utforma och bemanna gruppboendestäder**

Gruppboendestäder får inte samlokaliseras om det riskerar att motverka syftet med LSS för de personer som har sin bostad i gruppboendestaden. Kommunerna behöver därför ha ett tydligt fokus på att säkerställa att personerna som har sin bostad i en gruppboendestad har möjlighet till goda levnadsvillkor och att leva som andra. Att samlokalisera gruppboendestäder bör inte oreflekterat användas som en lösning för att möta behovet av fler gruppboendestäder, hantera bristen på mark att bygga på och för att kunna använda personal mer effektivt. Det ska istället ske utifrån hur samlokaliseringen tillsammans med andra faktorer påverkar den enskildes livsvillkor. Även om vi inte har gjort fullständig analys av hur kommuner planerar gruppboendestäder eller av bemanningen i gruppboendestäder, ser vi indikationer på att det finns skillnader mellan kommuner när det gäller planering och hur kommunerna bedömer behovet av gruppboendestäder och andra bostäder med särskild service enligt LSS.

Vi ser därför ett behov av att kommunerna säkerställer att det är individens behov och rättigheter som styr när gruppboendestäder planeras, utformas och bemannas. De behöver planera långsiktigt, inventera behoven och samordna de kommunala förvaltningarnas arbete för att gruppboendestäderna ska lokaliseras nära service och kommunikationer, och för att samlokalisering inte ska leda till en institutionslik miljö.

Kommunerna behöver även säkerställa att bemanningen möjliggör individuellt anpassat stöd, kontinuitet i stödet och möjlighet för de enskilda att bestämma över sitt eget liv, sin vardag och sina aktiviteter. Det behövs en bredd av kompetenser på gruppboendestäderna, och inte bara en inriktning mot vård och omsorg. En möjlighet kan vara att använda medel inom ramen för Äldreomsorgslyftet för att ge personal inom LSS möjlighet till kompetensutveckling.

Personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga bör inkluderas tidigt i planeringsprocessen. Kommunerna bör dessutom aktivt och löpande följa upp hur gruppboendestädernas lokalisering och utformning påverkar boendemiljön samt hur det i sin tur påverkar personerna.

► **Socialstyrelsen bör ge kommunerna tydligare riktlinjer och fler kunskapsstöd om lämpliga sätt att lokalisera, utforma och organisera gruppboendestäder**

Kommunerna behöver tydligare riktlinjer om hur de ska tillämpa bestämmelserna i LSS och Socialstyrelsens allmänna råd om bostad med särskild service för vuxna. De behöver också mer kunskapsstöd om hur samlokalisering kan påverka personer som har sin bostad i en gruppboendestad, och hur bostadens utformning och organisering inverkar. Kommunerna behöver också stöd för att väga ekonomiska och organisatoriska frågor mot verksamheternas kvalitet och rättigheter för personer som har sin bostad i en gruppboendestad.

Vi rekommenderar därför Socialstyrelsen att ta fram riktlinjer och kunskapsstöd som kan ge kommuner bättre underlag för beslut om hur gruppboendestäder ska lokaliseras, utformas och organiseras. Socialstyrelsen bör också informera regeringen om hur arbetet fortskrider.

Socialstyrelsen är en lämplig utförare av den här typen av stöd till kommunerna eftersom myndigheten har ett samlat ansvar, sektorsansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken med anknytning till sitt verksamhetsområde och ska vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter. Myndigheten ansvarar också för kunskapsutveckling och kunskapsförmedling på funktionshindersområdet. Arbetet med riktlinjer och kunskapsstöd om gruppboheter bör även förhålla sig till Socialstyrelsens arbete med att följa upp kunskapsstöd till kommunerna. Det behöver dessutom förhålla sig till det arbete som bedrivs inom det kompetenscentrum för intellektuell funktionsnedsättning och autism som har inrättats vid Socialstyrelsen.

► **Regeringen bör se över reglerna för hur kommunerna ska registrera LSS-verksamheter hos IVO.**

Regelverket kring hur kommuner och privata aktörer ska registrera sina verksamheter inom LSS skiljer sig åt. Privata aktörer behöver ansöka om tillstånd för att bedriva verksamheter enligt LSS medan offentliga endast behöver anmäla att de bedriver verksamhet. Det kan variera också hur kommunerna registrerar sina verksamheter. Vi rekommenderar att regelverket ses över så att verksamheter registreras på lika villkor och på ett enhetligt sätt. För att kunna följa utvecklingen av samlokalisering behöver kommuner och privata aktörer även rapportera när verksamheterna etablerades, och dessa uppgifter behöver kvalitetssäkras av IVO. Vidare behöver det finnas en spårbarhet i hur verksamheterna förändras över tid. I dag finns endast uppgifter om när den senaste ändringen i verksamheten har skett, det framgår inte vad. Det borde exempelvis vara möjligt att följa hur antalet platser för verksamheterna har förändrats över tid.

Referenser

- Altermark, N. (2016). *After Inclusion: Intellectual Disability as BioPolitics*. Diss. Lunds universitet.
- Björne, P. (2020). As if living like others: An idealization of life in group homes for people with intellectual disability. *Journal of intellectual and developmental disability*, 45(4), s. 337–343.
- Boverket (2025). *Fortsatt många kommuner med underskott på bostäder för personer med funktionsnedsättning*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/olika-grupper/funktionsnedsattning/> [2026-01-19].
- FUB (2025). *Brister och möjligheter i LSS-bostad. Resultatet av en enkät till anhöriga och ställföreträdare om bostad enligt LSS*. Riksförbundet FUB.
- Inspektionen för vård och omsorg (2023). *Att inte få rätten att leva som andra. Redovisning av den nationella tillsynen av gruppboheter för vuxna enligt LSS*. IVO 2023-14.
- Institutet för mänskliga rättigheter (2024). *Kompletterande information till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Inför den andra och tredje granskningsprocessen avseende Sverige 2024*. Diarienummer: 6.1.1-165/2023.
- Karlsson, R-L och Bolling, J. (2022). *Friheten att bestämma med vem, var och hur en vill bo – avinstitutionalisering i Sverige*. Independent Living Institute.
- Lövgren, V. (2013). *Villkorat vuxenskap: Levd erfarenhet av intellektuellt funktionshinder, kön och ålder*. Diss. Umeå universitet.
- Myndigheten för delaktighet (2024). *Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Sammanfattande kommentarer avseende Sveriges kombinerade andra och tredje periodiska rapport. Svensk översättning*. 2024:17.
- Myndigheten för delaktighet (2025). *Inlåst och utanför. Synen på människor genom historien – om funktionsnedsättning och institutionsvård*.
<https://www.mfd.se/material/evenemang/inlast-och-utanfor--en-utställning-om-funktionsnedsattning-och-institutionsvard/> [23 april 2025].
- Prop. 1992/93:159 om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- Prop. 2025/2026:1. *Budgetpropositionen för 2026*.
- Regeringsrättens dom i mål nr 6599-99 meddelad den 11 september 2000 (RÅ 2000 ref 42).
- Riksrevisionen (2026). *LSS – ett kommunalt uppdrag under statens styrning och kontroll*. RiR 2026:6.
- Socialdepartementet (2025). *Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Myndigheten för vård- och omsorgsanalys*. S2024/02156 (delvis).
- Socialstyrelsen (2025). *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning*. Lägesrapport 2025.

- SOSFS 2002:9. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.
- SOU 1991:46. *Handikapp – Velfärd - Rättvisa. Betänkande av 1989 års handikapputredning.*
- Tøssebro, J., Bonfils, I.S., Teitinnen, A., Tideman, M., Traustadóttir, R. & Vesala, H. T. (2012). Normalization Fifty Years Beyond – Current Trends in the Nordic countries. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. 8(2), s. 134-146.

Bilaga 1. Metod

Registerstudie

Vi har analyserat förekomsten av samlokalisering med hjälp av data från omsorgsregistret som tillhandahålls av IVO. Registret innehåller uppgifter om både offentliga och privata verksamheter som omfattas av IVO:s tillsyn. Privata aktörer måste ansöka om tillstånd för att bedriva LSS-verksamhet medan kommuner endast behöver registrera sina verksamheter hos IVO, utan att ansöka om tillstånd.

Vi har undersökt var gruppboendestäder ligger i förhållande till andra verksamheter

Registerutdraget omfattar verksamheter enligt både LSS och socialtjänstlagen (SoL). Inom LSS ingår samtliga gruppboendestäder, serviceboendestäder och daglig verksamhet. Inom SoL ingår biståndsbedömt trygghetsboende, serviceboendestäder och särskilda boenden för äldre.

Vi inkluderar samtliga inriktningar och avgränsar oss till verksamheter som riktar sig till vuxna. Både privat och offentligt drivna verksamheter inkluderades. Skyddade boenden inkluderades inte i registerutdraget.

Utdraget genomfördes 19 september 2025.

Tabell 1. Sammanställning av de gruppbo­städer som ingår i geoanalyserna.

Län	Antal	Andel
Blekinge län	72	2
Dalarnas län	99	3
Gotlands län	16	0
Gävleborgs län	112	3
Hallands län	125	3
Jämtlands län	94	3
Jönköpings län	129	4
Kalmar län	112	3
Kronobergs län	103	3
Norrbot­dens län	108	3
Skåne län	387	11
Stockholms län	578	16
Södermanlands län	124	3
Uppsala län	180	5
Värmlands län	97	3
Västerbot­dens län	155	4
Västernorrlands län	111	3
Västmanlands län	105	3
Västra Götalands län	554	15
Örebro län	152	4
Östergötlands län	209	6
Riket	3 622	–
Kommun­typ	Antal	Andel
Mycket glesa landsbygdskommuner	34	1
Glesa landsbygdskommuner	325	9
Tätorts­nära landsbygdskommuner	474	13
Glesa blandade kommuner	326	9
Täta blandade kommuner	1 650	46
Stor­stads­kommuner	813	22
Organisationstyp	Antal	Andel
Offentlig	3 041	84
Privat	581	16

Källa: IVO:s omsorgsregister.

Vi har kartlagt gruppbestädernas lokalisering utifrån deras adresser

Omsorgsregistret innehåller information om verksamheternas besöksadresser. Genom adresserna har vi genom så kallad geokodning kunnat konvertera adresserna till koordinater. Detta för att kunna placera verksamheterna på en karta och mäta avståndet mellan dem.

Vi har undersökt olika avstånd, nämligen 0, 50, 100 och 200 meter. Detta eftersom vi bedömer att vi behöver undersöka flera olika avstånd för att det inte finns någon exakt definition av vad samlokalisering innebär. Dessutom inverkar den geografiska kontexten.

Vi bedömer att intrycket av samlokalisering blir annorlunda om en gruppbestad ligger 100 meter från en annan verksamhet i ett tätbebyggt område, till exempel i de centrala delarna av en större stad, än om det gäller en mindre ort eller ett villaområde. I de centrala delarna av en större stad finns även många ordinära bostäder, butiker och företag inom samma radie och då blir inte intrycket att gruppbestäder och andra icke-ordinära boenden dominerar. De ingår helt enkelt i ett område där människor bor och arbetar. Men flera gruppbestäder och andra verksamheter på 100 meters avstånd från varandra kan uppfattas som en avskild miljö i utkanten av en stad eller i ett villaområde. Det här resonemanget gör att vi har valt att använda flera olika avstånd för att undersöka hur samlokalisering ser ut i olika kontexter.

Vi har använt kompletterande geodata

Vi har kompletterat uppgifterna från omsorgsregistret med geodata, det vill säga data som beskriver ett objekts geografiska läge och utbredning. Med sådana kompletterande geodata kan vi undersöka i vilka typer av områden gruppbestäderna finns, exempelvis om en gruppbestad ligger i en tätort eller i ett område med många arbetstillfällen. Vi har även analyserat avståndet till hållplatser för kollektivtrafik. Följande geodata har inhämtats:

- kartunderlag samt kommun- och länsgränser från Lantmäteriet,
- verksamhetsområden, handelsområden och tätortsområden från SCB,
- hållplatser för kollektivtrafik från Trafikverket.

Ett verksamhetsområde är ett geografiskt avgränsat område med en koncentration av arbetsställen, alternativt ett område med storskalig och industriellt präglad markanvändning och minst ett arbetsställe. Med handelsområde avses en geografiskt avgränsad koncentration av arbetsställen som kopplas till detaljhandel; området ska bestå av minst fem detaljhandelsföretag eller fyra företag med sammanlagt minst 100 anställda. En tätort har en sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare.

Vi har kopplat resultat från bostadsmarknadsenkäten till förekomsten av samlokalisering

Boverket gör varje år den så kallade bostadsmarknadsenkäten. Enkäten riktar sig till kommuner och syftet är att samla in kommunernas bedömningar av olika aspekter av bostadsmarknaden. I enkäten ingår frågor om utbudet av bostäder med särskild service enligt LSS och det går att bryta på gruppbestad och servicebestad.

Vi har använt enkätresultaten från 2025 för att titta på om det finns en koppling mellan utbud och samlokalisering. Svarsfrekvensen för 2025 års undersökning är god då 287 av 290 kommuner svarade på enkäten. Analyserna som involverar bostadsmarknadsenkäten är genomförda på kommunnivå.

Intervjuer

Vi har intervjuat personer som har sin bostad i en gruppbofastad

Konsultföretaget och forskarkollektivet Begripsam fick i uppdrag att intervju personer som har sin bostad i en gruppbofastad för vår räkning. Under perioden oktober 2025 till januari 2026 intervjuades ett 30-tal personer samt anhöriga till dessa personer och personal i gruppbofastäderna. Begripsam genomförde även några gruppintervjuer med personer som har sin bostad i en gruppbofastad. Majoriteten av intervjuerna gjordes på plats i gruppbofastaden eller på personens dagliga verksamhet.

För att få tag på personer att intervju kontaktade Begripsam verksamhetschefer eller motsvarande. I vissa fall var det lätt att få kontakt, i andra fall var det betydligt svårare. I ett fall fick Begripsam hjälp av en lokalförening för FUB för att få kontakt med intervju personer.

Ambitionen var att intervju personer i samlokaliserade gruppbofastäder, men det var inte alltid möjligt att få sådana kontakter så en del intervju personer bor inte nära någon annan verksamhet.

Vi har intervjuat företrädare för funktionsrättsorganisationer

I maj och juni 2025 intervjuade vi företrädare för Autism Sverige, Svenska Down-föreningen och Riksförbundet FUB. Vi ordnade även ett dialogmöte med företrädare för dessa tre organisationer i januari 2026. På det mötet deltog även en företrädare för Funktionsrätt Sverige. På mötet presenterade vi preliminära iakttagelser från vår kartläggning och fick synpunkter och kommentarer på dessa.

Vi har även intervjuat företrädare för lokala föreningar inom FUB och Funktionsrätt Sverige. Vi har intervjuat företrädare för FUB Umeå och Funktionsrätt Umeå, FUB Enköping och FUB Helsingborg. Begripsam gjorde inom ramen för sitt uppdrag en intervju med företrädare för FUB Linköping.

Vi har intervjuat och haft möten med företrädare för myndigheter

Vi har intervjuat företrädare för Socialstyrelsen, MFD och IVO, se tabell 2.

Tabell 2. Intervjuer med myndighetsföreträdare.

Tidpunkt	Myndighet	Roll
juni-25	Socialstyrelsen	Samordnare för funktionshindersfrågor
juni-25	Myndigheten för delaktighet	Dåvarande generaldirektör Samordnare på GD-staben
nov-25	IVO	Utredare som arbetar med tillståndsgivning
dec-25	IVO	Enhetschef

I december 2025 bjöd Socialstyrelsen in oss till ett möte med anledning av deras pågående författningsarbete gällande Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om bostad med särskild service för vuxna enligt LSS. Vi genomförde ett digitalt möte och Socialstyrelsen företrädades av två jurister och en handläggare. Syftet med mötet var att inhämta våra synpunkter inför Socialstyrelsens författningsarbete. Vi presenterade preliminära iakttagelser från vår kartläggning och analys vid det mötet men var noga med att understryka att det fortfarande var tidigt i vår utredningsprocess och att iakttagelserna därför var just preliminära.

Vi har intervjuat företrädare för kommuner

Vi har intervjuat företrädare för sex kommuner av olika storlek och i olika delar av landet, se tabell 3.

Tabell 3. Intervjuer med företrädare för kommuner.

Tidpunkt	Kommun	Roll
sep-25	Linköping	Avdelningschef LSS Ordförande i social- och omsorgsnämnden
sep-25	Enköping	Tf avdelningschef LSS Ordförande i vård- och omsorgsnämnden
nov-25	Umeå	Socialdirektör Verksamhetschef funktionshindersomsorgen Lokalstrateg, socialförvaltningen Fastighetsförvaltare, Teknik- och fastighetsförvaltningen
nov-25	Vännäs	Socialchef Verksamhetschef bostad med särskild service Verksamhetschef daglig verksamhet
okt-25	Järfälla	Avdelningschef, äldre och funktionshinder Ordförande i socialnämnden
nov-25	Helsingborg	Avdelningschef för funktionsstödsverksamheten

Syftet med de här intervjuerna var främst att förstå varför kommuner väljer att samlokalisera verksamheter. Linköpings kommun har tidigare haft gruppbofasta enligt BoDa-konceptet (gruppbofasta som är samlokaliserade med daglig verksamhet), och Helsingborgs kommun har nyligen inrättat gruppbofasta enligt konceptet. Vi valde

också kommuner med olika storlek och av olika typ (storstadskommuner, storstadsnära kommuner och landsbygdskommuner). Dessa kommuner ligger i olika delar av landet.

Vi har intervjuat och haft möten med företrädare för SKR

I juni 2025 intervjuade vi en handläggare för funktionshindersfrågor på SKR.

I januari 2026 hade vi ett nytt möte med två handläggare för att presentera preliminära iakttagelser från vår kartläggning och analys. Efter det mötet kontaktade SKR oss igen och ville ha ett förtydligande möte. Ett sådant möte genomfördes i mars 2025 och då deltog förbundsjurist, två handläggare för funktionshindersfrågor och sektionschefen för socialtjänst och jämställdhet. Vi berättade då om våra preliminära iakttagelser igen och SKR ställde frågor till oss.

Vi har intervjuat forskare

Under projektets gång intervjuade vi sex forskare vid olika lärosäten som forskar om levnadsvillkor för personer med intellektuell funktionsnedsättning och om förhållanden i gruppbofasta, se tabell 4. Vi intervjuade en forskare i juni 2025. Den intervjun hade en sonderande karaktär. I december 2025 och i januari och februari 2026 intervjuade vi fem andra forskare. Vi inledde var och en av dessa intervjuer med att presentera preliminära iakttagelser från vår kartläggning och analys av samlokalisering och bad forskarna reagera på dessa. Vi hade även skickat ut ett kortfattat material med våra iakttagelser inför mötet så att forskarna hade möjlighet att förbereda sig.

Tabell 4. Intervjuer med forskare.

Tidpunkt	Universitet/högskola	Befattning och forskningsområde
juni-25	Marie Cedershiölds högskola	Forskare i socialt arbete
dec-25	Karolinska institutet	Forskare i vårdvetenskap. Personen arbetar också som forskare vid sektionen funktionshinder i Östersunds kommun.
jan-26	Lunds universitet	Forskare i statsvetenskap
feb-26	Marie Cedershiölds högskola	Professor i socialt arbete
feb-26	Lunds universitet	Forskare i kognitionsvetenskap. Personen arbetar också som FoU-koordinator i Malmö stad.
feb-26	Umeå universitet	Forskare i socialt arbete

Vi har intervjuat tidigare socialminister

Vi har även intervjuat den person som var socialminister 1991–1994 när LSS-reformen genomfördes.

Så har vi genomfört analysen av konsekvenser

För att analysera konsekvenser av samlokalisering och andra faktorer har vi använt oss av intervjuer med personer som har sin bostad i en gruppbofastad samt intervjuer med

företrädare för funktionsrättsorganisationer som beskrivs ovan. Vi har också använt oss av de intervjuer med SKR och med forskare som vi har beskrivit ovan. Vi har även analyserat de delar av SOU 1991:46 som handlar om bostäder, propositionen som låg till grund för LSS (prop. 1992/1993:159) samt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd av bostad med särskild service. Vi har däremot inte gjort några egna empiriska studier av hur gruppboheter planeras, av bemanning och arbetsätt i gruppboheter eller av kvaliteten i det dagliga stödet till personer som har sin bostad i en gruppbohet utöver det som framkommer i intervjuerna.

Beslut

Beslut om den här rapporten har fattats av styrelsen för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. Utredaren Lisa Hörnström Bokerud har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har projektdirektören Åsa Ljungvall och analyschefen Hanna Larheden deltagit.

Stockholm 2026-04-22

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Thomas Pålsson
Styrelseordförande

Caroline Blomberg-Ohlström
Styrelseledamot

Sari Ponzer
Styrelseledamot

Jean-Luc af Geijerstam
Generaldirektör

Annika Taghizadeh Larsson
Styrelseledamot

Michael Erliksson
Styrelseledamot

Ulrika Winblad
Styrelseledamot

Lisa Hörnström Bokerud
Föredragande

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys uppgift är att ur ett patient-, brukar- och medborgarperspektiv följa upp och analysera hälso- och sjukvården, tandvården och omsorgen. Vi har patienternas och brukarnas behov som utgångspunkt i våra analyser. Myndigheten ska också verka för att samhällets resurser används på bästa sätt för att skapa en så god hälsa och patient- och brukarupplevd kvalitet som möjligt. Syftet är att bistå vården och omsorgen i att förbättra kvaliteten och effektiviteten – förbättringar som ytterst ska komma patienter, brukare och medborgare till del.